

Ո Ւ Ը Թ Ի Ն Կ Թ Ը Ն

ՈՒ Ա Չ Ի Ն Կ Թ Ը Ն

ՀԻՒՍԻՍԱՏԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՏԻ ՄԻԱՅԵԱԼ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ

Գ Ա Հ Ե Ր Է Ց

Գ Ր Ե Ց

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԵԱԳՈՒԹՄԵԱՆ

Մ Խ Ի Թ . Ո Ւ Խ Տ Է Ն

Վ Ի Է Ն Ն Ա

ԳԱՇՏԳԱՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆՔԸ

1855 ՊԵՂ .

8 2)34 45 40

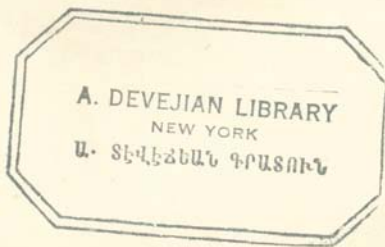
8

831-2023

Յ Ա Ն Կ

ԳԼ. Ա. Ուաշինկթընին ծնունդն ու առջի կրթութիւնը.	1
ԳԼ. Բ. Վերգինիայի սահմանին վրայ Գաղղիացւոց հետ պատերազմ	9
ԳԼ. Գ. Ուաշինկթընին 1759—1775 անցուցած առտնին ու հրապարակական կեանքը	19
ԳԼ. Դ. Անկախութեան պատերազմ	26
ԳԼ. Ե. Ուաշինկթըն իր առաջին առանձնական կեանքը նորէն կը սկսի վայելէլ	43
ԳԼ. Զ. Ուաշինկթըն իբրեւ Ամերիկայի Միաբանեալ տէ- րութեանց առաջին Գահերէց	46
ԳԼ. Է. Ուաշինկթընին մահը	50

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

ՀԻՍՍԻՍԵՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՎԵՐԷՑ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա .

Ուաշինգտոնի շնորհիւ ուսուցիչներու ընկերութիւնը :

ԳԵՈՐԳ Ուաշինկթըն 1732ին Փետրուարի 22ին Ամերիկայի Միացեալ տէրութիւններուն Վիրգինիա գաւառը՝ Ուէսթմորլէնտի կոմսութեան մէջ ծնաւ : Հայրը՝ Օգոստինոս Ուաշինկթըն՝ շատ հարուստ մարդ էր, Գեորգ Ուաշինկթըն երկրորդ ամուսնութենէն ծնած առջի որդին էր : Օլիվեր Գրոմուէլի կառավարութեան ատեն, Յովհաննէս Ուաշինկթըն՝ Օգոստինոսին հայրը, Անգղիայէն Վիրգինիա գաղթած էր : Օգոստինոս 1743ին յանկարծ մեռնելով, իր եօթը զաւկրներուն կրթութեան հոգը Ուաշինկթընին մօրը՝ Մերի Պոլին վրայ մնաց : Ասոնց երկուքն իր առաջին կնոջմէն էին, իսկ մնացած հինգը Մերի Պոլէն ունեցած էր : Գեորգ Ուաշինկթըն՝ հօրը մահուան ատեն տասնումէկ տարւան էր :

() Օգոստինոս Ուաշինկթըն՝ թէպէտ իր ծաղիկ հասակին մէջ մահուանէ յափշտակուեցաւ, ի վերայ այսր ամենայնի տղոցը հարուստ ժառանգութիւն ձգեց : Ամենէն մեծ տղուն՝ Նաւրենտիոսին, Մերիլէնտի եւ Վիրգինիայի մէջ ունեցած երկաթի հանքերն ու 2500 արտաւար գետին ժառանգութիւն ինկաւ . անկէ անմիջապէս փարինը՝ Օգոստինոս, Ուէսթմորլէնտի մէջ կալուած մը

ժառանգեց, իսկ Գեորգ Աւաշինկ[թ]ըն Ս[թ]աֆֆորտի մէջ, ուր որ իր հայրը մեռնելու ժամանակ կը բնակէր, տուն մ'ու կալուած մը ժառանգեց: Մնացածներն ալ ամէն մէկը վեց մինչեւ եօթը հարիւր արտավար գետին ժառանգեցին: Հօրերնուն ըրած կտակին համաձայն՝ մայրերնին հինգ կրտսերագոյն տղոց յանձանձիչ դրուեցաւ, մինչեւ որ անոնց հասակը լեցուի: Մերի Պօլ դժուարագիւտ խոհեմ վարմունքովն ու բնական խիստ բարքովն իր պարտքն ալէկ կատարեց, ու իր անդրանիկ զաւկին մինչեւ վերջին աստիճանի պատուոյ բարձրանալը տեսնելու չափ ապրեցաւ:

Բրիտանական դաղ[թ]ականութեան* մէջ կրթութեան քիչ միջոց կար: Հարուստեղօղը, [թ]է որ զաւկրներուն իր ազնուական վիճակին համեմատ բարձր աստիճանի կրթութիւն տալ կ'ուզէր՝ դանոնք իրենց մայրենի երկիրը (Անգղիա) կը հարկադրէր խրկել: Բայց շատերն՝ իրենց մերձաւոր դպրոցներուն մէջ սորվեցուցուած սկզբնական գիտութիւններով միայն դո՛հ կ'ըլլային իրենց տղաքը կրթել: Թէպէտ երբեմն Ախրզինիայի նահանգին դպրոցներուն մէջ բարձրագոյն գիտութիւն ունեցող անձինք ուսուցիչ եղած են, բայց ընդհանրապէս հոն ուսուցիչ ըլլողները՝ կարգալ, գրել, հաշիւ ընել ու հաշիւ բռնել սորվեցրնելէն ուրիշ բանի կարողութիւն չունէին: Գեորգ Աւաշինկ[թ]ըն բարեբախտա-

* Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ Բրիտանական դաղ[թ]ականութիւնն՝ առաջին անգամ Անգղիայի Եղիսաբեթ [թ]ագուհւոյն ատեն սկսաւ: Աս ատեն Հեօմֆրի Կիլպերթ՝ հիւսիսային Ամերիկայի 30—50 լայնութեան աստիճաններուն տակ ինկոզ երկիրներն իր խորթ եղբորը հետ բանեցընելու ձեռք զարնելով, 1578ին իր մասին համար նոյն Եղիսաբեթ [թ]ագուհւոյն մարտի ու հարկի ազատութեան իրաւունք առաւ. 1584ին ալ խորթ եղբայրն իր մասին համար նոյն արտօնութիւններն ընդունեցաւ: Ալ անկէ ետքը Անգղիացիք ժամանակ ժամանակ սկսան հոս դաղ[թ]ել ու հիւսիսային Ամերիկայի երկիրները բանեցընել. առանձին արտօնութիւններ եւ իրաւունքներ ալ ստացած էին: Մինչեւ 1774 ասանկ Մեծին Բրիտանիայի կամ Անգղիայի հպատակ մնացին:

բար աղէկ ուսուցչի մը հանդիպելով՝ աղէկ կրթութեցաւ մինչեւ իր տասնութեցրորդ տարեկան հասակը: Անոր կենաց առաջին ժամանակուան վրայ մեր ունեցած տեղեկութիւններէն՝ կ'երեւայ թէ իր հլու եւ հեզ բնութեամբն եւ ուղիղ սկզբունքներովն արդէն նոյն ատենէն վրան աղէկ համարում մը ձգած ըլլայ: Սովորաբար իր բնկերներն իրենց վէճն ու խնդիրն անոր դատաստանին տակ կը ձգէին: Տղայութեան ատեն ըմբշական խաղեր՝ զոր օրինակ ցատկել, մրցիլ, լողալ, եւ այլն, շատ կը սիրէր. անոր համար դասակից բնկերներուն հետ զինուորական խաղեր կը խաղար, զանոնք գոչնդ առ դռնդ բաժնելով զօրահանդէս կ'ընէր, շինծու պատերազմ կը բանար, բերդի վրայ յարձակիլ ու թշնամոյ հետ ճակատ առ ճակատ կռուիլ կը ձեւացրնէր: Բայց ամենէն աւելի իր տղայութեան ժամանակ շինած տեսարակներն ու գրած ձեռագիրները, որոնց հիմն հատակոտորները միայն կան, անոր տղայութեան ժամանակ ունեցած զբաղման վրայ մեզի աղէկ տեղեկութիւն կու տան: Ասոնք շատ դեղեցիկ, զգուշաւոր ձեռքով ու մտադրութեամբ գրուած են: Մէջը գլխաւորաբար թուարանութեան եւ աւելի գործնական երկրաչափութեան վերաբերեալ նիւթեր, մանաւանդ երկրաչափական կրթութիւններն աւելի մեկնելու եւ յայտնելու ծառայող՝ դաշտերու չափեր, դժազրութիւններ եւ անոնց վերաբերեալ նշաններ կան, որոնք շատ դեղեցիկ ու զարմանալի ճշգրութեամբ նկարուած են: Ասոնց ամենէն հնագոյնը «Չանազան նիւթերու օրինակներ», անուամբ՝ միածալ թերթով ձեռագիրն է որուն մէջ փոխանակազրի, բնկալազրի, յանձնարարութեան ու առեւտրական նիւթերու վերաբերեալ զանազան օրինակներ կան. ամէն նիւթին իմաստն իր առանձին յատուկ բառերովն, եւ ուր որ ընթերցողը մասնաւորապէս մտադիր ընելու հարկ կայ՝ մեծ ու տարբեր գրերով գրուած են: Ասիէ ետքը իր շինած

բանաստեղծութիւններուն մէջէն քաղուած քանի մը կտորները կու գան, որոնց մէջ աւելի իր բարի զգածմունքը քան թէ բանաստեղծական հոգի կ'երեւայ: Ասկէ ալ ետքը քաղաքաւարութեան եւ կենցաղաւարութեան վայել կանոններ կու գան, որոնք 110 հատ են, եւ կ'երեւայ թէ կամ մէկ դրբէ առնուած եւ կամ զանազան դրբերէ հաւաքուած են. առ կանոններուն քանի մը հատը հոս կը դնենք, որպէս զի իմացուի իրեն ինչ հոգւոյ տէր ըլլալը:

Վանան Բ. Ուրիշին առջեւ քթիդ տակէն մնամալով մ'երգեր, ու մատուրներովդ կամ ոտուներովդ մի խաղար: Կան. ԺԲ. Գործքի տէր մարդիկներու հետ խօսքդ կարճ եւ ազդու ըլլայ: Կան. ԻԺ. Յարգելի եւ գիտուն մարդիկներու հետ ստորին ու դատարկ խօսակցութիւն մ'ըներ. ազէաներու հետ դժուարին նիւթերու եւ խնդիրներու վրայ մի խօսիր, ոչ ալ դժուարաւ հաւատալու խօսքեր խօսէ: Կան. Խ. Չխօսած՝ մտածէ, բերնէդ կիսկատար բառեր մի հաներ, որ չըլլայ թէ զանոնք արհամարհելի ընես, այլ որոշ ու կարգաւորեալ արտաբերէ: Կան. ՉԷ. Փոյթ տար, որ երկնաւոր լուսոյ (խղճմտանքի) ամէն մէկ կայծը մտքիդ մէջ վառ պահես: Աս խրատներն իր կենաց բոլոր ընթացքին մէջ միշտ պահելուն՝ իրեն իբրեւ թէ բնական եղած էին:

Ուաշինկթըն լեզուագիտութեան մէջ չկրթուեցաւ: Տղայութեան ատեն գրածներուն մէջ՝ լեզուի ու բացատրութեան կողմանէ տեղիս տեղիս սխալ պակաս չէր. բայց ետքը շատ գրելով պարզ ու յստակ ոճ մը ստացաւ: Հասակը քիչ մ'առնելէն ետեւ, դաղղիերէն սորվելու փորձ մ'ըրաւ, բայց կ'երեւայ թէ անոր մէջ քիչ յառաջացում ըրած ըլլայ:

Ուաշինկթըն՝ երբոր տասնուչորս տարւան եղաւ՝ իրեն համար իր յօժարութեան ու բերմանը համաձայն կենաց վիճակ մը մտածուեցաւ, սրն որ եթէ յաջողե-

լու քլար, իրեն՝ Նախախնամութեան որոշածէն տարբեր կենաց ճամբայ մը պիտ'որ բացուեր: Իր Լաւրենտիոս եղբայրը՝ Ուաշինկլթընին ամէն բանի մէջ նետուիլն ու յաջողութեամբ տակէն ելլելն եւ անոր շարժումներուն ճարպիկութիւնը տեսնելով, ուղեց զանիկա բրիտանացի ազնուական տղաց ծովական զինուորութիւն սորվելու դպրոցը դնել, եւ ասոր հարկաւոր եղած հրամանն ալ գրով առաւ: Ուաշինկլթըն ասոր շատ օւրախացաւ ու ամէն բանէ աւելի մեծամեծ օգուտներ կը յուսար տակէ: Իսկ մայրն ամենեւին մէկ կերպով մը յանձն չառաւ զինքը թող տալու որ ծովի վրայ պտրտի. եւ այսպէս վերջապէս Ուաշինկլթընին նոյն տեսակ կենաց ընտրութիւնը գլուխ չեխաւ: Գէորգ Ուաշինկլթըն նորէն իր առաջին ուսուցչին քով ելթալը կը շարունակէր: Երբոր 16 տարեան եղաւ՝ դասատուներն ելաւ, ու քիչ մը ժամանակ Լաւրենտիոս եղբորը քով՝ անոր մէկ կալուածին մէջ կեցաւ, որն որ Վեռնոն ծովակալին անուամբը Վեռնոնի լեւ կը կոչուէր: Վեռնոն՝ Լաւրենտիոս Ուաշինկլթընին բարեկամն էր. Գէորգ՝ իրբեւ ազնուամարդ պատանի (cadet) անոր քով ծովակալութիւն պիտ'որ սորվէր: Լաւրենտիոս Ուաշինկլթըն՝ Ֆերֆէքս անուամբ օրիորդի մը հետ ամուսնացած էր, որն որ իր Ուիլերմ ֆերֆէքս անուամբ դրացւոյն աղջիկն էր. աս դրացին շատ հարստութիւն ու բրիտանական դազլթականութեան մէջ քաղաքական մեծ ազդեցութիւն ունէր. իսկ Լորտ ֆերֆէքսին հետ ունեցած ազգականութիւնը հեռուանց էր: Աս ուսումնական ճաշակ ունեցող ու քիչ մ'ալ չափազանց կարճեաց տէր քլող ազնուական մարդը՝ Անգղիա թողուցած ու Վիրջինիա անցած եւ հոն ընդարձակ զեանի մը տէր եղած էր, որն որ Ալեկանի լեռներէն անդին կերկրնայ ու Փոթոմաքի եւ Ռափահանոքի մէջտեղը կ'իյնայ: Ուաշինկլթըն իր եղբորը հետ հոս բնակած ատեն, Լորտ ֆերֆէքս՝ Ուիլերմ ֆերֆէքսին, Լաւրենտիոսի աներոջը

այցելութեան կու գար, ու Լաւրենտիոսի եւ Ուիլերմ ֆերֆէքսի ընտանեաց մէջ եղած փոփոխ երթեւեկութեան պատճառաւ՝ Լորտ ֆերֆէքս Գէորգին հետ ալ շատ անգամ կը տեսնուէր:

Ուաշինկթըն երկրաչափութեան սէր ձգած ըլլալով՝ եղբօրը դաշտերը կը չափէր. Լորտ ֆերֆէքս երբոր ասիկա տեսաւ՝ միտքը դրաւ որ իր ընդարձակ երկիրներն անոր չափել տայ, որովհետեւ զանազան պատճառներու համար անհրաժեշտ հարկ էր որ իր երկիրները մէյ մը չափել տար: Ասան զի իր երկիրներուն ան վերջին սահմաններն, որոնք թէեւ մշակուած չէին, բայց ամենէն պտղաբեր տեղերն էին, առանց իրմէ հրաման առնելու ուրիշները բնակութիւն հաստատած էին: Աս անկարգութեան ու շփոթութեան վերջ մը տալու համար, հարկ էր որ նոյն երկիրներուն սահմանները որոշուէին: Աս ծանր դորձքը, որուն հետ մեծ պատասխանատուութիւն մը կապուած էր, մեր պզտի երկրաչափը յանձն առաւ, եւ 1748ին Ուիլերմ ֆերֆէքսին տղուն՝ Գէորգ ֆերֆէքսին հետ դէպ ի Ալլեկանի լեռներուն ձորերը ծամբայ ելաւ: Նոյն ծամբորդութիւնն երկու ամիս տեւեց, անոր օրագրութեան մէջ գրուած տեղեկութիւններէն կ'իմանանք որ հոն շատ տաժանելի աշխատութիւն կրած է: Մարտի 15ին կը գրէ թէ «Մինչեւ դիշեր խիստ աշխատելէն ետեւ ետ դարձանք: Ընթրելէն ետքը հանգչելու խուց մը տրուեցաւ. ես կարգաւորեալ կերպով պառկիլ ուղելով՝ հանուեցայ որ որոշուած անկողինը մտնեմ, մէյ մ'ալ ապշեցայ մնացի, երբոր տեսայ որ անկողին ըստածն ուրիշ բան չէր, բայց եթէ առանց սաւանի կամ մէկ ուրիշ անոր տեղ բրնձող նիւթի մը՝ մէկտեղ ժողվուած ու շիտկուած քիչ մը յարդ ու մէյ մ'ալ հին պատուած ու ողորմելի՝ բրդէ վերմակ մը: Ելայ նորէն հազուեցայ ու մէկալ ընկերներուս պէս քնացայ»:

Ուաշինկիթըն իր աս գործքն աղէկ կատարելէն ետ-
քը մեծ անուն հանելով՝ արտ չափելու հրապարակա-
կան պաշտօն ունեցաւ, որն որ այնչափ աւելի ծանրա-
կշիռ էր, որչափ որ Ախրզինիայի մէջ նոյն արուեստը
գիտցող քիչ կար. ետքէն իր աս պաշտօնը շատ մեծ-
ցաւ ու իրեն մեծ վաստակ բերաւ:

Շուրջ 1751ին Ախրզինիայի դրացի եղող Գաղ-
ղիացիք ու Հնդիկք՝ բրիտանական գաղթականութեան
շատ նեղութիւն կու տային, Գաղղիացիք սահմաննե-
րուն վրայ յարձակումներ, իսկ Հնդիկք աւարառու-
թիւններ ընելով: Ասոնց դէմ դնելու եւ քիչ մ'ետքը
Գաղղիայի ու Մեծին Բրիտանիայի մէջ բացուելու պա-
տերազմի մը պատրաստութիւն տեսնելու համար, որո-
շուեցաւ որ գաղթական քաղաքացի զօրքը կարգաւո-
րուի ու Ախրզինիա զանազան բաժին ըլլայ, եւ ամէն
մէկ բաժնին վրայ զինուորական հազարապետի աստիճա-
նաւ մէյ մէկ զօրապետի օգնականներ դրուին: Ուա-
շինկիթըն իր քսան տարւան հասակին մէջ, հաւանա-
կանաբար իր Ֆերֆէքս բարեկամին գործակցութեամբը՝
նոյն աստիճանին բարձրացաւ: Եւ անկէ մեծ դրամական
չահ տեսնելով, որովհետեւ տարին 150 սթերլին մուտք
ունէր, զինուորական արուեստի մէջ գործնականապէս
վարժելու սաստիկ բաղձանք ունեցաւ, եւ սկսաւ մեծ
եռանդով քաջ զինուորականէ մը դաս առնուլ, զի-
նուորական կրթութիւն ընել եւ նոյն արուեստին վե-
րաբերեալ անհամար գրքեր կարդալ:

Աս միջոցիս Լաւրենտիոս արդէն շատոնց հիւանդ ըլ-
լալով, բժիշկներն անոր խորհուրդ տուին որ Պար-
պատոսի օգն առողջ ըլլալուն համար քանի մ'ամիս
երթայ հոն կենայ: Եւ որովհետեւ ան աստիճանի ծանր
հիւանդ էր՝ որ առանձին չէր կրնար երթալ, հարկ ե-
ղաւ որ Ուաշինկիթըն անոր ընկերանայ: Հոն Ուաշինկի-
թըն ծաղկի հիւանդութիւն ունեցաւ, բայց քիչ ա-
տենուան մէջ սրնացաւ: Նոյն տեղւոյն օգն եղբօրը

չյարմարելով, դարնան ուղեց Պերմուտաս երթալ : Ան ատեն Ուաշինկթըն նորէն Ալիքինիա դարձաւ, բայց աս թէութեամբ որ եթէ դարնան Լաւրենտիոս գրելու ըլլար, անոր ամուսինը հետն առած քովը պիտի երթար : Բայց աս կարգադրութիւնն ի գործ դնելու առիթ չեղաւ, որովհետեւ Պերմուտասին օդն ալ Լաւրենտիոսին չհամաձայնելով, հարկ եղաւ որ նորէն Ալիքինիա դայ : Հոս իր կալուածին մէջ 1752ին Յուլիսի 26ին մեռաւ, ու կինը մէկ աղջիկ զաւակով՝ որուն լեզուն դեռ չէր բացուած, այրի թողուց : Աւետոնի լերան կալուածը կտակով նոյն աղջկան ժառանգութիւն թողուց, բայց աս թէութեամբ որ եթէ ինքն ալ անժառանգ մեռնելու ըլլայ, ան ատեն իր այրի կնոջը կենաց հանդիսա պահպանութեանը հարկաւոր եղած տարեկան հասոյթն անկէ հատուցանելու պայմանաւ՝ Ուաշինկթընին անցնի :

Ուաշինկթըն Պարպատոսէն գալուն պէս՝ մեծ փութով ու յարատեւութեամբ իր զինուորական պարտաւորութիւններուն ձեռք զարկաւ, եւ Տինուիտտի Ալիքինիայի կառավար դրուելու ատեն, երբոր նոյն դաղթականութիւնը չորս մեծ զինուորական մաս բաժնուեցաւ, Ուաշինկթըն հազարապետն ան աստիճանի համարում ստացած էր՝ որ հիւսիսային բաժինն անոր ձեռքը տրուեցաւ : Իր պարտքն էր զանազան կոմսութեանց այցելութիւն ընել, որպէս զի պաշտօնակալները կրթէ, վարժեցընէ եւ զօրահանդէս ընելով դասակները քննէ, ղէնքերն ու ամէն կազմաձքը հոգայ եւ զօրաց մէջ միօրինակ ու միաձեւ կրթութիւն հաստատէ :

Ք Ղ Ո Ի Խ Բ .

Վերգիւնիայի սահմանին վրայ Գաղղիացոց ներպարագիծ :

ԸՆԿՆՎԱՆՈՒ լեռներէն անդին եզոզ բրիտանական երկիրներուն սահմանին վրայ Գաղղիացոց ըրած յարձակումներուն նորանոր լրերն ամէն օր կը լսուէին : Աս լրերը մինչեւ մայրենի երկիրը (Անգղիա) հասնելով, բրիտանական խորհրդանոցը Վիրգինիայի Տինուխտտի կուսակալին հրաման խրկեց, որ երկրին սահմանները մանողներն հալածելու եւ խնդրոյ տակ ինկող երկիրներուն վրայ բրիտանական իրաւունքը հաստատուն պահելու համար՝ Օհիոյի քով երկու բերդ շինէ : Աս բանիս իբրեւ սկզբնաւորութիւն մը Տինուխտտի նախ եւ յառաջ ուղեց Բրիտանացոց թագաւորին կողմանէ՝ աշխարհակալութիւն ընող Գաղղիացոց զօրաց հրամանատարին պատգամաւոր մը խաւրել, իմանալու համար թէ ինչ պատճառաւ բրիտանական երկրին վրայ կը յարձակի . աս առթով կ'ուզէր միանգամայն նոյն սպառտակիչ զօրաց բազմութիւնը, զօրութիւնն ու շարժումը դիտել, ու նաեւ Հնդիկներն ալ իր կողմը շահելու փորձ մ'ընէլ տալ : Ուաշինկիթըն թէպէտ աս ատեն քսանուերկու տարւան էր, բայց աս բանս գլուխ տանելու ամենէն յարմար սեպուեցաւ :

Ուաշինկիթըն հետն եօթը հոգի առաւ, որոնց մէկը Գաղղիացոց ու մէկալը Հնդիկներու հետ խօսելու թարգման պիտ'որ ըլլային : Ասոնց հետ անտառներէ, ճախիններէ եւ դեռ քաղաքականութեան երես չտեսած տեղերէ անցնելով՝ 560 անգղիական մղոն ճամբայ քալեց : Իր ճամբորդութեան գլխաւոր նպատակները կատարեալ գլուխ հանելէն ետեւ, շուրջ երեք ամիս ետքը Վիրգինիայի գլխաւոր քաղաքը՝ Ուիլերմսպուրի դարձաւ : Տինուխտտի կառավարին զանկա խրկելուն գլխաւոր նպատակներն աս երեքն էին : Ան-

գլխական բերդ մը շինելու յարմար տեղ մը գտնել, հնդիկ ցեղերու հետ բանակցութիւն՝ Գաղղիացւոց դէմ՝ անոնց օգնութիւնն ապահովցրնելու համար, ու Գաղղիացւոց ամրոցն այցելութիւն մ'ընել: Ուաշինկթըն իր աս պաշտօններն աղէկ կատարեց: Գաղղիացւոց ամրոցին մէջ հրամանատարին հետ երկայն խօսակցութիւններ ըրաւ. բայց երբոր աս խօսակցութիւններէն բաղձալի հետեւութիւն մը յառաջ չեկաւ՝ Ուաշինկթըն թողուց կտ դարձաւ, ու իր պատգամաւորութեան ելքը Տինուխտոի կառավարին իմացուց: Գառնալէն անմիջապէս ետքն իր ճամբորդութեան օրագրութիւնը հրատարակուեցաւ, որն որ նոյն ատեն Գաղղիացւոց ու Անգղիացւոց մէջ եղած յարաբերութեանց իբրեւ վկայագիր մը համարուելով՝ նոյն գաղթականութեան ու Անգղիայի ամէն լրագիրներուն մէջ տպուելով ծանուցուեցաւ:

Տինուխտոի կուսակալն սկսաւ մեծ գործունէութեամբ պատերազմի պատրաստութիւններ տեսնել: Ախրգինիայի օրէնսդիր ժողովը սովորական ատենէն յառաջ բացաւ, որպէս զի անանկ վտանգաւոր ժամանակ հարկաւոր տեսնուած կարգաւորութիւններու ձեռք զարնուի. եւ աս ալ բաւական չտեսնելով՝ մէկալ գաւառներու կուսակալներուն ալ թուղթ գրեց յորդորելով զանոնք որ արթուն կենան: Իսկ բրիտանական գաղթականները կուսակալին գործունէութեան համաձայն չշարժեցան: Ա՛րսէին թէ՛ «Ստիպում չունինք անանկ պատերազմի մը մէջ մտնելու՝ որ մեզի ամենեւին վերաբերութիւն մը չունի: Ախրգինիայի կուսակալն ինչ կրնայ ընել թէ՛ որ Գաղղիացիք Օհիոյի քով հաստատուիլ ուզելու ըլլան: Նախ մէջ մը տեսնենք թէ արդեօք անոնք ստուգիլ թագաւորին երկիրը սուք կոխած են: Մեծին Բրիտանիայի թագաւորը՝ Գաղղիայի թագաւորէն ինչ աւելի իրաւունք ունի աս երկրին վրայ: Եւ թէ՛ որ աս գետինն իրօք Մեծին Բրիտանիայի

Թագաւորին կը վերաբերի, ան ատեն ինչն իր սեպ-
 հական զինուորները շխարհէր Գաղղիացիները վաճա-
 րելու համար, եւ ասոր հակառակ Թող կու ապ որ իր
 գաղթականները կուսին, որոնց ամենեւին հողերնին
 չէ Գաղղիացուոց աս երկիրը դրաւելը կամ չգրաւելը, : Աս
 արտունջը կուսակալը շատ արտմեցուց : Երկայն վիճե-
 լէն ետքը՝ նոյն օրէնսդ իր ժողովը վերջապէս յանձն
 առաւ, որ գաղթականութեան պաշտպանութեան հա-
 մար ասար հազար սթերլին տրուի. բայց աս բանիս
 հաւանութեան կերպն զկուսակալը շատ տհաճեցուց,
 ինչպէս Հոլոտերզնէս կոմսին գրածէն ալ կը տեսնուի,
 Թէ «Գաղթականներուն ասանկ հասարակապետական
 զգածմունքն ինձի շատ ցաւ կը պատճառէ», :

Այսու ամենայնիւ շատ գաղթական զօրք ժողվե-
 ցաւ ու Ֆրայ անունով Անգղիացի գնդապետ մ'անոնց
 վրայ առաջին հրամանատար անուանուեցաւ : Ուաշինկ-
 Թըն ալ գնդապետի տեղակալի ատիճանի բարձրանա-
 լով՝ անոնց վրայ երկրորդ հրամանատար գրուեցաւ : Երբ
 որ կուսակալը եւ Ֆրայ գնդապետը մէկ կողմանէ գաղ-
 Թականներուն հրատարակութիւն կը հանէին զէնք առ-
 նելու համար, եւ ինքնակամ զինուոր դրուողին երկիր կը
 խոստանային, մէկալ կողմանէ ՈւաշինկԹըն գնդապե-
 տի տեղակալը զօրաց երէք փոքր դասակով խրկուեցաւ
 Գաղղիացուոց յառաջ քայլող զօրաց գնդերը պաշարելու
 համար : Պատերազմին մէջ առջի անգամ ճակատ առնողն
 ինքն կըլաւ : Երբոր լեց Թէ Գաղղիացիք Օհիոյի գե-
 տախառնունքին քովի բերդն առեր են, եւ Թէ Թշնա-
 մոյն մէկ մասն իրեն գէմ կը քալէ՝ պատշաճ սեպեց
 դէպ ի անապատ քաշուիլ, ու 1754ին Մայիսի 27ին
 անոնց 50 հոգւով փոքր հատուածին հետ զարնուեցաւ՝
 որուն որ ժիւննովիլ կ'առաջնորդէր : Աս կուսոյն մէջ
 ժիւննովիլ ու իր մարդիկներէն 10 հոգի զարնուեցան
 մեռան, եւ ասոնցմէ զատ 10 հոգի ալ գերի ինկան.
 ասոր հակառակ ՈւաշինկԹըն մէկ մեռեալ երկու կամ

երէք ալ վիրաւոր ունեցաւ : Գեռ կերպապէս պատե-
րազմ՝ հրատարակուած չէր, անոր համար նոյն երկու
յառաջապահ գնդերուն մէջ պատահած փոքր կռիւք
թէ Գաղղիայի ու թէ Անգղիայի մէջ՝ չափազանցու-
թեամբ պատմուած լուր ենթագրուելով, հաւտացող
չեղաւ : Գաղղիայի մէջ Թիւնոնփիլի մահն իբրեւ հասա-
րակ մարդասպանութիւն մը հրատարակուեցաւ, եւ
բանաստեղծութեան նիւթ եղաւ, որուն մէջ Ուաշինկ-
թըն, ինչպէս արդէն կը մակաբերուի, պատուաւոր
կերպով մը չօխուեցաւ : Նմանապէս թէ որ Ուրատիոս
Ուալփոլին նոյն փոքր կռուէն քիչ մը ետքը գրած
«Գէորգ երկրորդին յիշատակարանները», անուամբ գրքին
մէջ ըսած մէկ խօսքին նայելու ըլլանք, կ'երեւայ թէ
նոյն դէպքն Անգղիայի մէջ ալ աղէկ տեսնուած չէ :
Ուալփոլ ասանկ կ'ըսէ. Ուաշինկթըն հաղարապետն իր
փոքր յաղթութեան վրայ տուած պաշտօնական տե-
ղեկութիւնը հետեւեալ խօսքով կնքած է. «Գնդակներ
ուն ձայնն առի, հաւատացէք ինծի, որ ան ձայնին
մէջ կախարդիչ զօրութիւն մը կար», : Թագաւորն երբոր
ասիկա ըսց՝ շատ աղէկ ըսաւ, «Անիկա եթէ շատ
գնդակներու ձայն ըսած ըլլար՝ ասանկ չէր խօսեր», :
Ուալփոլ առ ըսելէն ետեւ խօսքն աս կերպով յառաջ
կը տանի : «Աս յանգուզն պարծենկոտը, իր մեծաբանու-
թեան վրայ շուտով ամչցաւ», : Անգամ մը Ուաշինկթը-
նին հարցուցին որ, կ'ըսէ, արդեօք ան խօսքը, որն որ
իր վրան կը պատմուի թէ ըսած ըլլայ, ստուգիւ ըսած
է : Ան ալ պատասխան տուաւ, որ «եթէ ըսած եմ նէ,
երիտասարդութեանս տեսն ըսած եմ», :

Պրայ գնդապետը բանակ երթալու ատեն ճամբոր-
դութեան մէջ մեռնելով, վերին հրամանատարութիւնը
Ինս Սկոլտիայի գնդապետին ուղեցին տալ, բայց անիկա
յանձն չառնելով՝ Ուաշինկթըն վերին հրամանատար
գրուեցաւ : Ան ատեն Ուաշինկթըն շատ դժուարու-
թեան մէջ մտաւ, վասն զի խնայութեան համար թո-

չակնին քիչցուած բլլալուն՝ պաշտօնակալներն ու զինուորները արտունջ կ'ընէին : Բայց ձեռքէն եկած ամէն կարելի միջոցը բանեցուց բանակն աղէկ կարգաւորութեան մէջ բռնելու համար : Աս միջոցիս միանգամայն պատերազմն յառաջ տանելու համար՝ 300էն աւելի դաղթական եւ 150էն աւելի կանոնաւոր զօրք Մաքէ հարիւրապետին ձեռքը տուաւ : Ախնալով որ չբլլայ թէ Գաղղիացի զօրքը Տիւքէսն բերդէն յառաջ քալէ, նոյն կողմերուն անապատներուն մօտիկ բլլող Մեծ մարգագետինն բուած անդը քաշուեցաւ : Որովհետեւ զօրքը թնդանօթներ եւ ուրիշ բեռեր հետը կրելուն համար յոգնած եւ միանգամայն պաշարի ալ կարօտ էր, որոշեց որ հոն պատնէշներ շինէ կենայ եւ օգնութեան սպասէ : Հոն բերդ մը շինեց, որուն անունը Նիսէսիթի դրաւ . բայց յանկարծ նոյն բերդը 900ի չափ Գաղղիացիներէ պաշարուեցաւ : Ուաշինկիթըն քիչ մ'ատեն դէմ կենալէն ետքը՝ կատարեալ պատուաւոր կերպով դաշինք մը գնելու եւ Ռեիլ Գրիք քաշուելու հարկադրեցաւ : Ասանկ դժուարին պարագայի մէջ այնպէս վարպետութեամբ վարուեցաւ, որ թէ ինքն եւ թէ իր փոքր բանակն օրէնսդիր ժողովէն դուրս թիւն առնելու արժանի եղան :

Նոյն ատեն Տինուիտտի կուսակալը, դաղթական զօրքն աւելի լուսադոյն կերպիւ կարգաւորելու համար նոր առաջարկութիւն մ'ըրաւ : Որուն գործադրուելովը թէպէտ եւ մէկ կողմանէ Ուաշինկիթըն զօրաց վերին հրամանատարութենէն հասարակ զօրադլիսի կարգ անցնելով պատիւը պիտի նուագէր, բայց մէկալ կողմանէ դէթ աս առաւելութիւնը պիտ'որ ունենար՝ որ թագաւորէն գրուած հրովարտակով մը պաշտօնական կերպով զօրնապետ պիտ'որ ձանչցուէր . ի վերայ այսր ամենայնի աս բանս որ տեսաւ՝ հրամանատարութիւնը թողուց ու բանակէն ելաւ : Մերիլէնտի Շարփ անուն կուսակալին իրեն աղաչած ատեն, որ բանակին մէջ մնայ

տասնի պատասխան տուաւ . «Թէ որ դուք կը համարիք որ տասնի պատիւ մը յանձն առնու՞մ, որուն ոչ յարդ ոչ պատիւ յարակցեալ է, ըսել է թէ իմ տկարութեանս վըայ շատ անարդ համարու՞մ ունիք,» : Այսպէստով 1754էն մինչեւ 1755ին ձմեռը սոսկական կեանք անցուց : Իսկ 1755ին գարնան՝ երբ որ Պրատտոզը զօրապետն երկու գո՛նդ զօրքով Մեծ Բրիտանիայէն Ախրգինիա եկաւ, իբրեւ զօրապետի օգնականն սնոր բնկերացու : «Պէտք են զիս գոնէ քիչ մը արդեանց տէր մարդ մը սեպել, կ'ըսէր, եթէ մտածելու ըլլան որ զիս պատերազմի դաշտը տանողը չէ թէ փառասօիրութեան եւ ընչասօիրութեան խորհուրդն, այլ մի միայն հայրենեացս ծառայելու գովելի բաղձանքն է,» :

Պրատտոզի արշաւանքին դժբախտ ելքը ծանօթ է, Պրատտոզը Ախրգինիայի նոյն ատենուան թղթատարութեան ընդհանուր տեսուչ՝ Բենիամին Ֆրանքլինին միջնորդութեամբ՝ պատերազմական կահ հարստիքն ու բեռերը տանելու համար 150 կտոք, եւ անոնց համար հարկաւոր ձիանքը պատրաստելն ետեւ՝ դէպ ի արեւմուտք ճամբայ ելաւ Տիւրէսնի բերդը յարձակմամբ առնելու եւ վերջապէս Գաղղիացիք բրիտանական իշխանութեան երկիրներու մէջէն դուրս հանելու մտօք : Պրատտոզ Անգլիայի պաշտօնեաներուն գրած թղթին մէջ, գաղթականներուն անգործունէութիւնն ամբաստանելն ետքը՝ Բենիամին Ֆրանքլինին ինքնակամ ու ձրի ծառայութիւնը գովութեամբ կը յիշէ, ըսելով թէ «Գոյոր Ախրգինիայի մէջ պատրաստակամութեան եւ արդարամտութեան օրինակ մինակ զինքը տեսած եմ,» : Իր արշաւանքին մէջ ծանր ու դժուարին ձեռնարկութեան մը հարկ ըլլալով՝ իր նոր օգնական զօրապետը (Ուաշինկթըն) խորհրդի կանչեց : «Այո, կ'ըսէ Ուաշինկթըն, սրչափ որ կրնայի բացայայտ կերպով իրեն խորհուրդ տուի, որ եթէ աւելի յառաջ երթալ կ'ուզէ՝ միայն տակաւութիւ բայց բնտիր զօրքով, եւ ամենահարկաւոր զէնքե-

րով ու պաշարով յառաջ քալէ . իսկ ծանր թնդա-
նօթներն եւ ուրիշ ծանրութիւնները՝ կամաց աւ հան-
դարտ քայլով ետեւէն բերել տայ, : Աս խորհուրդը
յաղթեց . բանակն երկու մաս բաժնուեցաւ : Պրատաօր
զօրապետը 1200 հոգւով յառաջապահ գունդն առա-
գնաց , եւ մէկալ մնացած զօրքը Տէօնպէր գնդապետին
առաջնորդութեամբը կամաց կամաց ետեւէն կ'երթար :
Ուաշինկիթըն ճամբան օրերով տենդի հիւանդութեամբ
պառկեցաւ : Իսկ Յուլիս ամսոյն Տին իրիկունը նորէն
Պրատաօր զօրապետին եկաւ , երբոր զօրքը Տիւքէսնի
բերդէն 15 միոն հեռու՝ Մոնոնկաէլա գետին եզերքը
բանակած էր : Նոյն բերդին հասնելու համար պէտք էր
երկու անգամ գետէ անցնիլ , եւ անոր հարաւակողմը
խել մը ճամբայ ընել : Սփարքս Ուաշինկիթընին վարույ
համառօտադիր պատմիչը կը գրէ թէ «Յուլիսի 9ին առ-
տուանց կանուխ արդէն ամէն բան պատրաստ էր . բոլոր
զօրքն Նուկիոկանիի գետաբերանէն քիչ մը վեր՝ գետն ան-
ցաւ , եւ Մոնոնկաէլա գետին հարաւային եզերքին վրայ
ամենայն կարգաւորութեամբ յառաջ գնաց : Ուաշինկիթըն
շատ անգամ կ'ըտէր թէ , տեսած տեսարաններուս մէջ
ամենէն գեղեցիկը՝ բրիտանական բանակին նոյն առտու
ճամբայ ելլելու տեսարանն էր : Ամենայն զք իր մաքուր
համազգեստը հագած , զօրքը գունդ գունդ եղած խիստ
կարգաւորութեամբ յառաջ կը քալէր՝ երբ որ արեւը
անոնց փայլուն զէնքերուն վրայ կը ճառագայթէր . աջ
դին գետը մեղմ՝ ընթացքով կը վազէր կ'երթար , իսկ
ձախ դին թանձրախիտ անտառ մը բոլոր բանակին վրայ
չուք կ'ընէր : Թէ պաշտօնակալներն ու թէ զինուորներն
առ հատարակ բարի բարի յոյսերով եւ հաստատուն վստա-
հութեամբ քաջալերուած էին : Ասանկով երբոր երկրորդ
անգամ գետին վրայէն անցան ու գէպ ի ան բերդն եր-
թալու ճամբուն վրայ անտառային բլրի մը վրայ ելան ,
յանկարծ դարանի մտած թշնամիներուն երկու կարգ-
հրացանի զօրաւոր գնդակներէն յարձակում կրեցին ,

որով եւ մէջերնին շփոթութիւն ինկաւ : Զօրքը զարհուրած ու շփոթած ինչ ընելէքք չէր գիտեր , ուստի եւ առանց նայելու ինչպէս որ կը հանդիպէր անտառներու մէջէն սկսաւ կրակ ընել . բայց միանգամայն թշնամւոյն անձրեւի պէս աջէն ու ձախէն տեղացող մահաբեր գրնդակներէն զերծ մնալու համար՝ իրարմէ ցիր ու ցան բաժնուեցաւ :

Աս անհաւասար զօրութեամբ եղող կռիւն երէք ժամ տեւեց , եւ անկէ ետեւ Սեւերն ու Գաղղիացիք իրենց պահոււրած այրերուն մէջէն սկսան կարգով ու կանոնով դուրս ելլել . ասոր հակառակ Անդղիացիք ան շփոթութեան եւ յուսահատութեան մէջ իրարու վրայ կրակ կ'ընէին : Արիւնհեղութիւնը զարհուրելի էր . մարդիկներուն կէսէն աւելին կամ մեռած եւ կամ վիրաւորուած էին : Ութսունուվեց պաշտօնակալներուն մէջէն 6ը մեռած ու 37ը վիրաւորուած էին . նոյն իսկ Արատտոքը զօրապետը ծանր վէրք առած էր : Աս պատերազմին մէջ միայն Ուաշինկիթըն էր որ աներկիւղ քաջութիւն կը ցուցնէր . աս դին ան դին վազելով իր զօրապետին հրամանները կը տանէր , որով ամենէն աւելի թշնամւոյն գնդակներուն հանդիպելու վտանգի մէջ էր : Աս պատերազմէն ետքն իր եղբօրը դրած մէկ նամակին մէջ առանկ կը զրուցէ . «Մինակ Աստուծոյ առանձին մէկ խնամքովն աս պատերազմէն ողջ դուրս ելայ , որովհետեւ վրայի զգեստս չորս տեղէն գնդակով ծակուած էր , երկու անգամ հեծած ձիերս զարնուեցան մեռան , ու չորս գիւ ընկերներս կը զարնուէին կ'իյնային» :

Արշաւանքին անյաջող ելքը խել մ'առեն ընդհանուր խօսակցութեաննիւթ եղաւ , եւ դժբախտ Արատտոքին անունը բամբասուեցաւ : Նոյն արշաւանքին մասնակից բլտղներուն մէջ միայն Ուաշինկիթըն եղաւ որ անկէ պատիւ քաղեց : Ստուգուեցաւ որ ինք Արատտոք զօրապետին խորհուրդ մը տուած էր , բայց նոյնն անպիութութեամբ ի դործ չէր գրուած . մասնաւորապէս աս

խորհուրդը տուած է եղեր՝ որ բանակին առջեւէն Հնդիկ պահանորդներ խրկուին. դարձեալ անոր քաջասրտութեամբն եւ աշխուժութեամբն եղաւ՝ որ մնացորդ զօրքն առանց շփոթելու դարձեալ դեպին անդի ի եղերքն անցաւ: Անոր համար քանի անգամ՝ որ Մաննիկաւլայի քովի ձախորդ պատերազմին վրայ յիշատակութիւն կ'ըլար՝ Ուաշինկիթրնին անունը գովութեամբ կը յիշուէր:

Աս միջոցիս երիտասարդ դիւցազնը, բանակին մէջ ալ գործ չունենալով՝ Մաւնթ Վեռնոն զնաց, որն որ իր Լաւրենտիոս եղբորը տղուն մեռնելովն իրեն ժառանգութիւն ինկած էր: Հոս նոյն բաժնին զօրապետի ընդհանուր օգնականի պաշտօնին պարտքերուն կը զբաղէր: Բայց բոլոր գաղթականներուն մտադրութիւնն իր վրայ դառնալով՝ առանձնութեանը մէջ շատ առեն չկրցաւ մնալ: Պրատտոք զօրապետին զօրաց պարտութեան վրայ ամէն կարգէ ու վիճակէ մարդիկներու սրտին մէջ ան աստիճանի պատերազմական հագի գրգռուեցաւ, որ պատերազմի խօսքերն ու հայրենեաց սէրը նոյն իսկ բեմերուն վրայէն կը քարոզուէր: Սամուէլ Տեւիս ինքնակամ զօրաց գնդի մ'առջեւ՝ իր քարոզին մէջ Ուաշինկիթրնին վրայ անանկ բան մ'ըսաւ, որն որ նոյն առեն մեծ ազդեցութիւն ըրաւ, եւ ետքէն ալ իրբեւ նախագուշակութիւն շատ անգամ յառաջ բերուեցաւ: Քարոզիչը Վիրգինիայի զօրաց ցուցքցած քաջասրտութեան վրայ խօսած առեն՝ ասանկ ըսաւ. «Իբրեւ աս բանիս զարմանալի օրինակ մը, պէտք եմ երիտասարդ դիւցազն Ուաշինկիթրն զնդապետը յառաջ բերել, որուն կեանքն, ինչպէս որ կը յուսամ, Աստուծոյ նախախնամութիւնն անոր համար ասանկ զարմանալի եղանակով պահեց, որովհետեւ իր հայրենեացը համար մեծ ծառայութիւն մ'ընել պիտ'որ տայ անոր», : Բոլոր գաղթականներուն ընդհանուր զգածումն աս էր, եւ աս զգածման համաձայն ալ օրէնսդիր ժողովքը պատերազմի

պատրաստութեան համար 40,000 փաւնթ սթերլին տարւ հաւանելէն ետքը՝ ուղեց որ Աւաշինկթըն բուր Վիրգինիայի զօրաց վերին հրամանատարութիւնը վրան առնու : Աւաշինկթըն յառաջ քան աս բանս յանձն առնուլը՝ քանի մը պայմաններ առաջարկեց, ու ի մէջ այլոց պահանջեց որ իր պաշտօնակալներուն բնարութեան մէջ քուէ ունենայ, կանոնաւոր զօրաց զնդերուն մէջ աւելի աղէկ կարգաւորութիւն մը խոթուի, թոշակն անյապազ վճարուի, եւ անանկ ընդհանուր վերանորոգութիւն մ'ըլլայ՝ որով զօրաց ուսելիք հասցընելու համար անխափան կերպ մը հաստատուի :

Աւաշինկթըն 1755ին աշնան վերոյիշեալ բարձր պաշտօնին մէջ դրուեցաւ, եւ երեք տարի անոր մէջ մնաց : Աս ատեն անոր գործած գործքերուն պատմութիւնը հստակիկ մէկիկ յիշէն աւելորդ կը սեպենք : Մեզի բաւական կ'երեւայ ըսել, թէ իր նոյն ժամանակը վրան զուցրցած յատկութիւնները՝ զանիկա բոլոր կենացը մէջ երեւելի բրին . կ'ուղեմ՝ ըսել իր խոհեմութիւնը, համբերութիւնը, մտաց հաստատութիւնն, անձնուրացութիւնն ու կարգի կանոնի ճիշդ պահպանութիւնը : Որովհետեւ դաղթականութեան պաշտօնեաները՝ զինուորական ծառայութեանց հետ կապակցութիւն ունեցող ամէն գործքի մէջ զանդաղութիւն եւ անգործութիւն զուցընելուն համար՝ Աւաշինկթըն միշտ ստիպուած էր մինակ պաշտպանողական դիրք մը բռնած կենալու, անոր համար առիթ չունեցաւ քաջ զօրավարի անուն հանող մեծամեծ գործքեր գործելու : Բայց իր նոյն պաշտպանողական դրից մէջ ստացած վարժութիւնն ու ծարպիութիւնը՝ սպազայ գործողութեանցը համար շատ հարկաւոր եւ օգտակար եղաւ : Ինքը մինչեւ 1758 ներփակարար, հրամանատարութեան պաշտօնը պահեց, եւ որովհետեւ պատերազմին գլխաւոր նպատակն ՕՏիոյ բերդը նորէն Գաղղիացւոց ձեռքէն ետ առնուլ էր, երբ որ աս վախճանին հասաւ՝ գործքերէն քաշուեցաւ ու նորէն Մաւնթ Վեռնոն գնաց :

Գ Լ Ո Ի Խ Գ .

Ուսուցիչներն 1759—1775 անցուցած սուրհին ու հրապարակական կեանքը :

ՈՒՆՇԻՆԿԹԸՆ 1755ին Նոր Եորկ այցելութեան մը գացած ատեն, իր սրտակից բարեկամներէն մէկուն աղջիկն ուղեց կնութեան առնուլ, բայց չյաջողեցաւ . վասն զի դեռ իր միտքը յայտնելու առիթ չունեցած՝ Նոր Եորկէն ելլելու հարկ եղաւ, ու նոյն օրիորդը՝ Պրատտօքին արչաւանաց մէջ Ուաշինկթընին գործակից ու ընկերն եղող Մորս հարիւրապետին հետ ամուսնացաւ : Ետքը երբոր 27 տարւան էր՝ 1759ին, Յունուարի 6ին, Մարթա Քասթիս անուամբ բարեկիրթ ու հարուստ կնկան մը հետ ամուսնացաւ, որն որ երկու որդւով այրի մնացած էր, ու իր առջի երկանն ստացուածքն իր ու նոյն երկու որդւոցը մէջ բաժնուած էր :

Ուաշինկթըն ասկէ ետքը 15 տարի իր առանձնական կենաց պարտքերը կատարելու զբաղեցաւ, որն որ իրեն համար թեթեւ բան չէր, ինչու որ հոգալու մեծ կալուած մ'ունէր, եւ ասկէ զատ Ալիքինիայի քաղաքական ժողովքին անդամ ընտրուած ըլլալովը հրապարակական զբաղմունքն ալ պահաս չէր :

Ուաշինկթընի կալուածն ալ, ուրիշներուն կալուածին պէս, Սեւ գերիներու ձեռքով կը մշակուէր . եւ կ'երևայ թէ ինքն ալ նոյն տեղւոյն ու ժամանակին զգածմանն հետեւելով, զանոնք իրրեւ սորուկ՝ անպատեհ եւ սողտանելի եղանակաւ ծառայեցընելը բանի տեղ դրած չըլլայ :

Միտքըս կը նկարագրէ թէ Ուաշինկթըն իր առանին գործքերն ինչպէս հոգով կը արամադրէր : Ծխախոտ էր, կ'ըսէ, անոր կալուածին գլխաւոր բերքը, որուն մեծ մասը Անտոնի վաճառատեղին ու երբեմն նաեւ իր Ալիք-

փուլի ու Պրիսթրլի մէջ բլլող գործակալներուն կը խրկէր: Նոյն ատեն Ա իրգինիայի կալուածատէրներն իրենց հասարակ գործածութեան համար հարկաւոր եղած ամէն նիւթերն ուղղակի Անտոնէն բերել կու տային: Անոր համար Ուաշինկիթըն իր գործակալներուն տարին երկու անգամ իրեն հարկաւոր եղած բաներուն ցանկը կը խրկէր, որուն մէջ թէ կալուածի մշակութեան համար պէտք եղած գործիքներ, ինչպէս՝ արօր, բահ, բրիչ, մանգալ ու ձիու կաղմածքի վերաբերած բաներ, զոր օրինակ՝ թամբ ու սանձ, եւ թէ միանգամայն իրեն եւ ընտանեացը համար զգեստեղէններ կը նշանակէր: Իր ուղած բաներուն մեծութիւնը, ձեւն ու հանգամանքը ճշգիւ կը բացատրէր: Անտոն բլլող իր մէկ գերձակին զգեստ շինել տալու համար տուած տեղեկութեան մէջ՝ իր հասակին որպիսութիւնն ասանկ կը ստորագրէ. «Աեց ոտք բարձր՝ ու ամէն կողմ՝ ըստ այնմ համեմատ շինուած բլլայ, կ'ըսէ, բայց երկայնութեան համեմատութենէն դուրս ելլելով կրնաս քիչ մը նեղկեկ բռնել»: Իր հասակը ճշգիւ վեց ոտք եւ երեք մասնաչափ բարձր էր: Իր գործակալին աս տեղեկութիւնները տարով կը խնդրէ միանգամայն, որ ինչ վաճառականէ եւ արուեստագիտէ որ բան կը գնէ, իրեն ընդհանուր հաշիւ ցուցրցած ատեն միանգամայն նոյն խանութպաններուն յատուկ ձեռքովը գրուած ընկալագիրներն ալ մէկտեղ խաւրէ:

Ըստ բանիս մէջ այնպէս ճիշդ էր, որ մեծ ու փոքր վաճառականներուն զանազան ընկալագիրներն ու հաշուի թղթերը մասնաւոր որոշած գրքին մէջ իր ձեռքովը կ'օրինակէր: Այսպէսով իր բրած բոլոր առուարին կատարեալ պատկերն առջեւն աւելեր: Ամէն բանին զինը գիտէր, եւ ամէն խաբէութիւն ու նենգութիւն կը փնտուէր, կը յայտնէր ու կը յանդիմանէր:

Ուաշինկիթըն ասանկ առանձնական կենաց պարտքերը կատարելու ատեն՝ ընդհանուր ընկերակցութեան

պարտքերուն ալ միտ կը դնէր : Ստեպ ստեպ Մերիլէնտի կառավարութեան Աննապոլիս մայրաքաղաքն այցելութեան կ'ելլէր, որն որ կրթեալ, կարողութիւն ունեցող եւ աղէկ վարմունքը դիտցող մարդիկներու ժողովատեղերը լայլուն համար մեծ անուն ունէր : Մաւնթ Ա եռնոն եղած ատեն չէր ուզեր որ մէկն արժանապատուութեանը համաձայն իրեն յարգութիւն ու քաղաքավարութիւն ցուցնէ . բայց ինքն ուրիշներուն Ա իրզինիայի հարաւային կողմի կալուածատէրներուն սեպհական եղած հիւրասիրութիւնը կ'ընէր : Տունն եղած ատեն որ չէր անցնէր որ իրեն այցելութեան եկող շրջար : Ուիլլըմսպուրկ եւ Աննապոլիս եղած ատեն յաճախ թատր կ'երթար, իսկ իր կալուածներուն մէջ գլխաւոր դրօսանքը որս էր : Արսի ելլելու համար տարւան մէջ որոշ ատեն ունէր, ու սովորաբար նոյն ատենները շաբաթը երեք չորս անգամ իր դրացիներուն եւ իրեն հիւրը լսողներուն բնկերակցութեամբ՝ ձիերով, էշերով ու եղջերաւոր վոզերով աղուէս բռնելու կ'ելլէր :

Իբրեւ կալուածատէր պէտք էր որ տեղւոյն իրողութեանցը մէջ խառնուէր : Իր դրացիներուն մէջ վէճ մ'ելած ատեն խնդիրը լուծելու համար իրեն կու գային, կամ թէ մեծ բան մը պատահած ատեն իրեն խորհուրդ կը հարցընէին . ան ալ իր մտքին սրատեսութեամբն ու արդար դատաստանաւ խնդիրը կ'որոշէր, եւ իր տուած վճիռը մեծ ազդեցութիւն ունէր : Իր բնակութիւնը Թրիւրոյի ժողովրդապետութեան մէջ բլայով ինքն ալ նոյն ժողովրդապետութեան իշխաններէն մէկն էր : Ուաշինկթընին ամենուն առջեւ ունեցած մեծ համարումն ու անոր խօսած խօսքին ազդեցութիւնն իմանալու համար բաւական է մինակ հետեւեալ պատմութիւնը, զորն որ նոյնտեղաց ժողովրդապետն իբրեւ իրեն ատենն հանդիպած դէպք յաճախ կը պատմէր :

Այկեղեցին հինցած ու նորոգութեան կարօտը լայլով՝ միտք կար որ նորէն շինուի, ուստի ժողովրդապետ

տութեան իշխաններն անիկա նորէն շինելու կամ ուրիշ տեղ փոխադրելու վրայ շատ հեղ մեկտեղ եկած մտածեցին : Ժողովականք երկու բաժնուեցան, ոմանք կ'ուզէին որ ուրիշ տեղ փոխադրուի, ոմանք ալ կ'ուզէին որ առաջին տեղը մնայ ու նորէն շինուի. վերջինն ուղղորդները շատուոր էին, որոնց մէջ էր նաև Գէորգ Մէյլըն, որն որ Ուաշինկթընին բարեկամն ու դրացին էր ու զաղթականութեան մէջ մեծ ազդեցութիւն ունէր. ասիկա ժողովականք կը յորդորէր որ եկեղեցւոյն տեղը չփոխեն, վասն զի հոն յիշատակաց արժանի գործքերով նուիրական տեղ մ'եղած է, եւ մեր հարց ոսկրները հոն կը հանդչին, կ'ըսէր. վերջապէս իր ճարտարախօսութեամբը գրեթէ ամէնն աս բանիս համոզեց : Բանն ասանկ էր երբոր Ուաշինկթըն ոտք ելաւ, իր թերթական մէջէն նոյն ժողովրդապետութեան յատակագիծն հանեց ժողովականաց առջևը բացաւ եւ աղաչեց որ Պր. Մէյլընին առաջարկութիւնը մէկդի գնեն. ինչու որ եկեղեցւոյն առաջին տեղը նոյն պահելու որ ըլլան, հոն երթալու համար՝ ամէն անգամ երկայն ճամբայ պէտք է բնել ժողովրդապետութեան մէջ եզրող մարդկան մեծ մասը : Մինակ իր աս խօսքը բաւական եղաւ զիրենք համոզելու որ եկեղեցւոյն տեղը փոխուի :

Ուաշինկթըն Ալիքինիայի պատգամաւորաց կամ երեսփոխաններու ժողովոյն անդամ ըլլալով՝ իր պարտքը կատարելու մէջ շատ ճիշդ էր : Ժողովքին անգամ ընտրուած օրը, ինչպէս որ կ'ըսուի, ժողովականներուն հաւանութեամբը մէկը ոտք ելաւ, բոլոր զաղթականութեան կողմանէ՝ անոր բրած զինուորական ծառայութեանցը շնորհակալ ըլլալու. իր հրապարակախօսութեան մէջ զինքն անաստիճանի պատուադիր խօսքերով գովեց, որ երբոր Ուաշինկթըն՝ իրեն եղած յարգութեան շնորհակալ ըլլալու համար ոտք ելաւ, կարմիր նայէն ու դողդղալէն բան մը չկրցաւ խօսիլ : Ատենա-

բանը, զինքը յորդորեց որ նստի, ըսելով թէ «Նստէ, քու ամօթ զածու թիւնդ ու համեստութիւնդ քու քաջատուութեանդ հաւասար է, եւ իմ խօսելու կարողութիւնս կը գերազանցէ», : Ամէն անգամ ժողովքի ներկայ գանուիլը՝ Ուաշինկթըն իրեն խղճմտանքի նիւթը բաժնէր : Ժողովքի մէջ քիչ կը խօսէր, բայց ամէն եղածները մտադրութեամբ կը դիտէր, եւ խնդրոյն ալէկ մը թափանցելէն ետեւ՝ միշտ անոր էական մասին վրայ կը սկսէր խօսիլ : Սփարքս կ'ըսէ թէ երբեք ըսած չեմ, որ ինքը ժողովքի մէջ երկայն խօսակցութիւն եւ ուժգին վիճարանութիւն մ'ըրած ըլլայ : Ինքն այն անձինքներէն էր, որոնք հրապարակական ժողովքներու մէջ չէ թէ իրենց խօսակցութեամբը, այլ իրենց սուր հայեցումներն եւ առողջ դատողութեամբն երեւելի են : Գուցէ աս ըլլայ պատճառն որ Ուաշինկթընին անունն առջի ժամանակները՝ դաղթականութեան ու մայրենի երկրին մէջ ծագած վիճարանութեանց ատեն այնչափ յաճախ չ'յիշուեցաւ, որչափ որ ուրիշ դաղթականներունը յիշուեցաւ : Աս պարագաներէն ան ալ հետեւցուցին որ Ուաշինկթըն իսկզբան Ամերիկայի ապստամբութեան գլխաւորներուն նման զգածմունք չունէր : Աս ստոյգ է որ թէպէտ Անգլիայի ու դաղթականութեան մէջ եղած հերձուածնանբժրկելի կը տեսնէր, սակայն իսկզբանէ Հենրիկոսի, Ռանտոլփոսի ու Ղիի կողմը կը բռնէր : Բայց դաղթականութեան բնիկ վաճառքներուն վրայ կնիք դնելու օրէնքով ցուցուած յայտնի թշնամութեան դործքին՝ ազգու եղանակաւ դէմ խօսեցաւ, զանիկա օրինաց դէմ դրուած տեսակ մը տուրք, ու դաղթականներուն ազատութեան վրայ ստակալի յարձակում մ'անուանելով :

Այնդիրն իր ճգնաժամուն մերձեցաւ : Տէօնմոր Լորան, որն որ Լորտ Պրիթուրթէն ետեւ Աիրգինիայի կառավար եղած էր, 1773ին երեսփոխաններու ժողովքին բացուիլն ուշացուց : Իսկ 1774ին նոյն ժողովքին

բացուելէն քանի մ'օր ետքը՝ Վիրգինիա լուր հասաւ որ Անգղիայի խորհրդանոցին որոշմամբը Պոսթընի նաւահանգիստը պիտի դոցուի: Աս լրոյն վրայ գրգռութիւնը վերջի աստիճանի էր. Մայիսի 24ին՝ քաղաքացւոց ժողովքը որոշեց որ անգղիական դահլճին Պոսթընի նաւահանգիստը դոցելու որոշման դործադրուելու սկսած օրը, որ էր՝ Յունիս ամսոյն 1ը՝ ծումսպահութեան, սպաշխարութեան եւ աղօթքի օրը լայ, որպէս զի դաղթականներուն գլուխը դալու վերահաս չարիքէն աստուածային ողորմութիւնը զիրենք ազատէ: Երբոր անգղիական դահլճին աս որոշման պատճառաւ Լորա Տէօնմոր խորհրդանոցը լուծեց, անմիջապէս անոր անդամները Ռելէյ կոչուած մաքսատան մէջ ժողովեցան ընկերութիւն մը հաստատեցին, եւ ամէնքը միաբան ուղեցին որ Ամերիկայի մէջ եղած բրիտանական դաղթականութեան 13 դաւառներուն կողմանէ պատգամաւորներ բերել տրուի եւ անոնցմով աւագաժողով մ'ընելու վախճանաւ նոյն դաւառներուն հետ թղթակցուի: Աւագաժողով գումարելու խորհուրդը Քրանըլին արդէն տարի մը յառաջ մտածած էր:

Վիրգինիայի զանազան կոմսութիւններէն խրկուած մարդիկ Ռելէյը մտապուրկ եկան ժողովեցան, 1774ին Օգոստոսի 1ին բացուելու ժողովքին՝ Վիրգինիայի կողմանէ խրկուելու պատգամաւորներն որոշելու համար. եւ որոշուեցան Փիթըն Ռենտոլֆ, Ռիչարտ Լի, Գեորգ Ուաշինկիթըն, Փաթրիք Հենրի, Ռիչարտ Պլէնա, Բենիամին Հերրիսըն եւ Էտմունտ Փենարլթըն:

Աս եօթը պատգամաւորները Սեպտեմբերի 5ին Ֆիլադելֆիայի մէջ՝ մէկալ 11 դաւառներուն պատգամաւորաց հետ միաբան ժողովքի նստան: Աս դաւառներու անուններն ասոնք են. Նիու Հեմփշիր, Ռոս Այլէնտ, Քոննէքթիքութ, Նիու Եօքք, Նիու Ճրրոսի, Մեսսաչէտզէթս, Փենսիլուանիա, Տելէւէյր, Մերիլէնա, Հիւսիային եւ Հարաւային Վարոլինա: Աս եղաւ առաջին ժո-

զովքը, որն որ երկրին ընդհանուր գործքերուն հոգն իր
 վրայ առաւ: Աւագածողովին գլխաւոր գործքն եղաւ
 գաղթականութեան քաշած տոտապանքն յայտնելով
 թագաւորին բողոք ընել, եւ մասնաւոր նամակով մ'իբրենք
 զիրենք Մեծին Բրիտանիայի ժողովրդեան արդարու-
 թեան յանձնել: Ժողովքին անդամներուն ամէն մէկուն
 գործքերը չենք կրնար պատմել, վասն զի ան գործքերը
 մանրամասնաբար հրատարակուած չեն. այսչափ ստոյգ
 զիտենք, որ Ուաշինկթըն նոյն ժողովքին մէջ գլխա-
 ւորներէն մէկն էր, եւ իր կարծիքն ամէն նիւթի մէջ մեծ
 ընդունելութիւն գտաւ: Երբոր շէնրիկոս Փաթրիք ա-
 նուանի ատենաբանին հարցուցին թէ, ան ժողովքին
 մէջ ինքը զով առաջին կը կարծէ. պատասխան տուաւ
 թէ՝ «Եթէ ճարտարախօսութեան կողմանէ կը հարցը-
 նէք, Պր. Ռեօթլէճ հարաւային Արոլինայի պատ-
 գամաւորը. իսկ թէ որ հիմնովին գիտութիւն եւ ա-
 ռողջ դատաստան ունենալու կողմանէ կը հարցընէք՝
 Ուաշինկթըն գնդապետն է, որուն նոյն ժողովքին մէջ
 աս կողմանէ ամենէն երեւելի բլաշն անտարակուսելի
 է»: Երկրորդ աւագածողովը 1775ին Մայիսի 10ին
 գումարեցաւ: Անոր ալ անդամները գրեթէ մի եւ
 նոյն անձիքն էին. մինակ Փենսիլուանիայի գաւա-
 ռին պատգամաւորներուն մէջ Բենիամին Ֆրանքլին ա-
 նունը նոր էր: Առաջին ժողովքին մէջ Գէորգ թա-
 գաւորին գրուած բողոքն ամենեւին ազդեցութիւն չէր
 բրած, ու բրիտանական դահլիճը գաղթականաց ազա-
 տութեան դէմ աւելի եւս թշնամութիւններ սկսաւ
 ցուցընել. ամենուն հաւանութեամբը հաստատուեցաւ
 որ գաղթականութիւնը պաշտպանողական վիճակի մէջ
 գրուի: Նոյն ատեն Պոսթընի մէջ եղած բրիտանական
 զօրքը պաշարելու զբաղող գաղթականաց բանակը՝
 ցամաքային կանոնաւոր զօրաց հետ միացաւ, եւ Ուա-
 շինկթըն Յունիսի 15ին ամենուն հաւանութեամբը
 վերին հրամանատար անուանուեցաւ, աւագածողովին

մէկալ անդամներն ալ երդմամբ անոր խօսք տուին թէ ինչքով ու թէ ուրիշ ամէն կերպով իրեն օգնելու :

Գ Լ Ո Ի Խ Գ .

Անկոխութեան պարբերակ :

ՈՒՆՇԻՆԿԹԸՆ աւագաժողովէն զօրաց վերին հրամանատար անուանուած ատեն 43 տարւան էր : Իր կենաց վերջի ութը տարւան պատմութիւնը՝ Անդղիացւոց եւ Ամերիկայի դաղթականներուն մէջ ծագած պատերազմի պատմութեան հետ անանջատ կապուած ըլլալով՝ թէ որ իր ամէն գործքերը պատմել ուզելու ըլլանք շատ երկայն կ'ըլլայ : Անոր համար առ ժամանակուան միայն երեւելի դէպքերը յառաջ բերենք :

Ուաշինկիթըն առ պաշտօնին հասնելէն ետեւ՝ առաջին գործքն եղաւ բանակը կարգաւորել, որն որ հարկաւոր բաներուն պահուութեան համար տեղահաստութեան վիճակի մէջ էր : Աս ձեռք զարկած գործքը գիւրին բան չէր, ինչու որ թէ ղինուորաց կամացը, թէ պաշտօնականներուն մէջ իրարու եղած նախանձախնդրութեան եւ թէ աւագաժողովին անհաստատութեանը դէմ պիտ'որ կռուէր : Այսու ամենայնիւ իր նպատակին բաւականապէս հասաւ : Բանակը վեց ռազմ (4—5000ական հոգւոյ) բաժնեց. եւ ան ռազմերուն ամէն մէկն ալ վեց ղնդի բաժնելով անանկ կարգաւորեց՝ որ բոլոր դաղթականութեան զօրքը մէկտեղ ժողոված գտնուելով՝ մէկ առաջնորդի մը տակ միաբան գործէին ու շարժիլը կարելի եղաւ : Իսկ ասոնք ամէնը մէկանց երէք գլխաւոր բաժին ըրաւ, որոնց ամէն մէկը 12ական դունդ կը բովանդակէր : Բուն զօրաց ներքին կարգաւորութիւնը բանակին վերին հրամանատարը պիտ'որ հոգար : Աւագաժողովը կրնար առաջարկուած տրամադրութեանց հաւանիլ, զանոնք հաստատել եւ անոնց գործակից ըլլալ. բայց ամէն կողմ կարգ կանոն ղնելն եւ բանակ մը

կազմելն ու կարգաւորելը՝ Ուաշինկլթընին յանձնուած էր : Աս ասանկ բլալով, պէտք եղաւ որ աւագաժողովին հետ տարի մ'ամբողջ աս վախճանաւ թղթակցի : Անոր դրած նամակները նոյն ժողովքին մէջ կարգացուցան, եւ բանակին նկատմամբ անոր որոշած կարգաւորութիւններուն հաւանութիւն տրուեցաւ : Ասկէ զատ հարկ եղաւ որ դաւառական կառավարութեանց գլխաւորներու, գաւառապետներու, տէրութեանց օրէնսդիրներու, զանազան ժողովքներու, ընկերութիւններու եւ քաղաքական իշխանութիւն ունեցողներու հետ թղթակցի :

Անոր վերին հրամանատարութեան առաջին տարին իրօք պատերազմ չեղաւ, այլ աւելի պատերազմի պատրաստութիւններ եղան : Զօրաց մէջէն շատերուն ծառայութեան ատենը լրանալով, նոյն տարւոյն վերջը արձակուելուն՝ բոլոր գաղթականութեան զօրքը 9650 հոգի մնաց : Ասոնց ալ շատը քիչ ատենուան համար հրաման առնելով բանակէն հեռացած էին : Աս պարագան աւելի վհատութիւն կը բերէր : Ուաշինկլթըն կ'ըսէր թէ «Բացէք պատմութեան գրքերը քննեցէք տեսէք, մեր գործքին նման գործք մը կրնա՞ք տեսնել. անգլիական բանակին կենդրոնին դիմացն առանց վառօդի վեց ամիս կը դիմանանք, եւ մէկ կողմանէ ալ բանակին մէկ մասը կը լուծուի» : Բայց ձմեռնային օգերը վրայ հասած բլալով՝ անկարելի եղաւ որ բրիտանական բանակը գաղթական զօրաց ասանկ վտանգաւոր պարագաներէն իրեն օգուտ քաղէր :

Ուաշինկլթըն աս պաշտօնն յանձն առած ատեն՝ կը յուսար որ ամէն տարի գէթ քիչ մ'ատեն իր կալուածը կրնայ երթալ ու մնալ : Բայց որովհետեւ աս բանս անկարելի եղաւ, անոր համար ձմեռները ամուսինն իրեն այցելութեան կու գար, ու գարնան պատերազմներուն մօտ ատեններն անկէ իր էրկանը կալուածը կը դառնար : Ուաշինկլթըն նոյն իսկ ասանկ դժուարին պա-

րագայի մէջ իր առանին գործքերէն ետ չէր կենար . իր կալուածին հոգաբարձութիւնը Լունա Ուաշինկիթընին յանձնած էր ու շարունակ անոր հետ կը թղթաւկցէր : Լունա Ուաշինկիթըն ամիսն երկու անգամ նոյն կալուածին վրայօք ընդարձակ տեղեկութիւններ կը գրէր , ու ինքն ալ նոյն տեղեկութիւններուն՝ ժամանակին ճիշդ պատասխան կու տար :

Հաւ Անգղիացի զօրապետը , որն որ բրիտանական զօրաց վերին հրամանատար Աէյճին յաջորդեց , 1775ին՝ արշաւանքի մը պատրաստուեցաւ , ու անանկ մ'երեւցուց որ իբր թէ Նոր Եորկի վրայ պիտ'որ արշաւէ , բայց բուն միտքը Հիւսիսային Վարոլինայի վրայ քալել էր : Ուաշինկիթըն ալ նոյն միջոցին Պոսթընի վրայ յարձակում մ'ընելու կը մտածէր . բայց իր պաշտօնակալներուն հետ ըրած խորհրդեան մէջ անոնց խորհուրդը յաղթեց , ու հաստատուեցաւ որ Տորչեսթրի բարձունքը գրաւելու փորձ մ'ըլայ : Իրօք 1776ին Մարտի 4ին փորձը յաջողութեամբ կատարուեցաւ . Անգղիացիք հարկադրեցան Պոսթըն թողուլ ելլել : Աս յաղթութեան համար աւագածողովը գահերիցան ստորագրութեամբը Ուաշինկիթընին շնորհակալութեան նամակ մը գրեց , եւ ան յաղթութեան յիշատակին համար սկի զրամ կոխեց : Հաւ անգղիացի զօրապետն իր զօրքովը նաև մոնելէն ետեւ Նոր Եորկ յարձակել ձեւացրնելով Պոսթընէն դէպ ի աս դին քալեց , եւ մէկէն Յունիսի 28ին Սենտի - Հուքի քով ցամաք ելլելով՝ իր ակնկալութեան հակառակ Ուաշինկիթընին զօրքն արդէն պատրաստ գտնելով աղէկ դիմադրութիւն գտաւ , եւ վերջապէս ստիպուեցաւ Անգղիացւոց Լոնկ Այլէնան առնելէն ետեւ՝ Նոր Եորկէն իր զօրքը հանել եւ Տելլէւյրէն անդին քաշուիլ : Լոնկ Այլէնտի առումը Ուաշինկիթընին զօրքը նորէն կարգաւորելու բաղձանքին շատ օգնեց : Աւագածողովին գահերեցին գրած թղթին մէջ կ'ըսէ թէ «Արդէն ես ի սկզբանէ վեր միտքս գրած

էի եւ հիմակ աւելի եւս հաստատուեցայ, որուն վրայ նաեւ շատ անգամ աւագաժողովին ուղղած թղթերուս մէջ գրած եմ, թէ մինչեւ հիմա մեր մէջը պայմանեալ ատենէն աւելի ծառայութիւն ընող զինուորաց վրայ միայն կրնանք վստահիլ. կ'ուզեմ ըսել թէ պէտք ենք սահմանուած ժամանակէն աւելի զինուորները ծառայութեան մէջ բռնել: Եւ ան աստիճանի ասոր ստուգութեան վրայ համոզուած եմ, որ եթէ նոյնը պահուելու չըլլայ, այս ինքն եթէ ոտք հանուած մի եւ նոյն զօրքը քանի որ պատերազմ կայ, ծառայութեան ատենը լեցուելէն ետքն ալ չենք պահեր ու կ'արձակենք՝ ան ատեն մեր ազատութիւնը թէ որ բոլորովին կորսուած չէ նէ, գէթ վստահի մէջ ինկած կ'ըլլայ: Ուաշինկթընին աս առաջարկութիւնը ժողովականաց մեծ մասին ընդունելի եղաւ, ու Գեկտեմբեր ամսոյն մէջ հանգիստութեամբ զինքը հրամանապետ (գիկտատոր) ըրին:

Աս միջոցիս Ամերիկայի անկախութիւնը հրատարակուելով՝ Բրիտանական դաղթականութեան անունն ի մշտնջենաւորս վերցաւ, եւ անոր տեղ 13 դաւառներէ բաղկացեալ «Ամերիկայի Միաբանեալ տէրութեանց», անունը հրատարակուեցաւ: Աս բանս Ուաշինկթընին կամայք համաձայն էր, վասն զի դաղթականութեան ուրիշ շատ գլխաւորներուն հետ տեսած էր թէ մայր երկրին հետ հաշտուելու յոյս չկայ:

Աս բանիս հրատարակութենէն քիչ մը ետքը, բրիտանական զօրաց վերին հրամանատարին եզրայրը՝ Լորտ Հաւ. Մեծին Բրիտանիայի թագաւորին կողմանէ իբրեւ լիազօր դեսպան, բրիտանական կառավարութեան զանազան առաջարկութիւնները բերաւ, որոնք անանկ բաներ էին որ եթէ յառաջագոյն եղած ըլլային՝ ազդեցութիւն մը կ'ունենային, բայց հիմակ ալ օգուտ չունէին, ատենն անցած էր:

Լորտ Հաւին առաքելութիւնն անպտուղ ելլելով՝

պատերազմը շարունակուեցաւ : Արշաւանքը 1777ին Յունիսի մէջ սկսաւ : Ուաշինկիթըն իր ընդարձակ իշխանութեամբը՝ ձմերուան ժամանակ շատ կարգադրութիւններ բրաւ ու ազէկ պատրաստուեցաւ : Յունիս եւ Յուլիս ամիսները երկու բանակներուն մէջ քանի մը փոքր կռիւններ պատահեցան : Յուլիս ամիսը նշանաւոր դաւ Գաղղիայէն Լաֆէյէթ մարքեղին Ամերիկացւոց կողմը պատերազմելու համար դալովը :

1777ին աշնան Ամերիկացւոց բանակն երկու անգամ յարձակում կրեց. Սեպտեմբերի 11ին Պրենտիս-Ուայնի քով. Հոկտեմբերի 4ին Փենսիլուանիայի մէջ Ճերմին-Թաւնի քով : Բրիտանացիք ձմերելու համար Ֆիլաատելֆիա քաջուեցան, Ուաշինկիթըն ալ նոյն վախճանաւ Ալէլի-Փորձ քաջուեցաւ : Ան ձմեռ Ուաշինկիթընին իր հայրենեացը վրայ ունեցած սէրն ու համբերութիւնը խտաիւ փորձուեցաւ : Լոնտոն Ուաշինկիթընին անուամբը սուտ նամակներու զիրք մը հրատարակուած էր, զորն որ իր թշնամիներն առին ու նոր Եորկի մէջ նորէն տպելով հրատարակեցին : Ասիկ զատ իր պաշտօնակալներէն շատերն աւագածողովին մէջէն քանի մը հոգի իրենց օգնական գտնելով՝ իրեն դէմ դաւակցութիւն բրին, որպէս զի վերին հրամանատարութիւնը ձեռքէն առնուն : Իսկզբան առ բանիս ընդհանուր հաւանութիւն մ'երեւցաւ աւագածողովին մէջ, բայց ետքը ժողովքին առողջ մտածող մասը յաղթեց ու դաւակցութեան խորհուրդը պարապի ելաւ :

Ուաշինկիթըն նոյն խիստ ու դժնդակ ձմեռն անցրնելէն ետքը, որուն մէջ ամէն տեսակ աչալըջութիւն ու ճարպկութիւն ցուցուց, պաշարի պակասութեան պատճառաւ զօրաց մէջ ելլելու ապստամբութեան առջեւն առնելու համար՝ 1778ին դարնան դարձեալ պատերազմ հրատարակեց : Աս արշաւանքն ընդհանրապէս առեալ Ամերիկացւոց շահաւոր եղաւ : Բրիտանացիք հարկադրեցան Ֆիլաատելֆիա թողուլ ու դէպ ի ծովեզերք քաջուիլ :

Թէպէտ Մոնմալթի պատերազմն անորոշ մնաց, բայց անոր եւքն Ամերիկացւոց յաղթութիւն ըրածի չափ օգուտ ըրաւ: Բայց 1778 տարւոյն Ամերիկան ամենէն աւելի ուրախացնող երեւելի դէպքն ան եղաւ՝ որ Գաղղիա Միաբանեալ տէրութիւններուն անկախութիւնը ճանչնալով՝ Ամերիկայի հետ դաշինք դրաւ: Նոյն դաշնագրութիւնը Մայիսի մէջ հաստատուեցաւ, եւ Յուլիս ամսոյն մէջ՝ 12 ճակատող եւ 6 կրկնայարկ նաւէ կազմուած գաղղիական նաւատորմիղ մ'Ամերիկայի ծովեզերքը մօտիկցաւ, Անգղիացւոց դէմ Միաբանեալ տէրութեանց կողմը կռուելու համար: Տարւոյն մնացած ատենները երկու կողմն աւելի իրարու սպառնալիք ընելով անցուցին քան թէ իրօք պատերազմելով, ու Գեկտեմբերի մէջ՝ Հուտարնի արեւելեան կողմը քաշուեցան ձմերելու համար: Չմեռը նոյն ժողովքին մէջ խորհուրդ եղաւ Քանատայի վրայ յարձակում մ'ընելու, բայց Ուաշինկիթընին դէմ կենալովը խորհուրդն ի գործ չդրուեցաւ:

Թէպէտ 1779ին քիչ երեւելի դէպք պատահեցաւ, բայց բոլոր պատերազմին ընթացքն Ամերիկացւոց շահաւոր եղաւ: Յիշատակաց արժանի գործքերն են մէյ մը Հնդիկ ցեղի մը վրայ եղած արշաւանքը, եւ մէյ մ'ալ Յուլիսի 15ին Սթոնի Փոյինթի վրայ եղած յարձակումը:

Ապիւլէթ Գաղղիա իր հայրենիքն այցելութիւն մ'ընելու գացած ըլլալով՝ 1780ին Ապրիլի մէջ ետ դարձաւ, ու լուր բերաւ թէ Գաղղիացիք Ամերիկացւոց օգնութեան գալու համար ծովային ու ցամաքային զօրք կը պատրաստեն, եւ մօտերս հոս պիտ'որ հասնին: Իրօք ալ Յուլիսի 10ին Գաղղիացւոց նաւատորմիղը Ռոտ - Այլէնտ հասաւ: Նաւատորմիղն ութը ճակատող ու երկու կրկնայարկ նաւերէ կազմուած էր. նաւերուն վերին հրամանատարն էր Ֆեռնէտպետը, մէջը 5000 զօրք կար Ռոշամպոյ կոմսին հրամանին տակ: Ուաշինկիթըն Ռոշամպոյին հետ տեսնուեցաւ եւ անոր հետ մէկտեղ միաբան

գործելու յատակադիծ մը շինուեցաւ : Տարւոյն բոլոր մնացած ժամանակն ասկէ ուրիշ բան չգործուեցաւ . նոյն տարին յիշատակաց արժանի դէպք մ'ալ դժբախտ Անտրէ հազարապետին գերի բռնուին եղաւ : Գիտնալով որ մեր ընթերցողաց հաճելի բան մ'ըրած կ'ըլլանք թէ որ նոյն ցաւալի դէպքը պատմելու ըլլանք՝ անոր համար հոս համառօտիւ կը դնենք : Ամերիկացւոց բանակին մէջ Ուաշինկիթընին տակ Առնոյ անուամբ զօրապետ մը կար , որն որ պատերազմի ատեն իր քաջութիւններովն ու զինուորական ձիրքերովը շատ անուն հանած էր , եւ նոյն ատեն Ուէսթ - Փոյինթի եւ ուրիշ բերդերու հրամանատար եղած էր : Նոյն սնապարծ եւ զեղև մարդն արասքոյ կարգի պարտքի տակ իյնալով ու չկրնալով օրինաւոր ճամբով մը զանիկա վճարել , պարտքէն ազատելու համար մատնութիւն ընելու անարգ եւ յուսահատական միջոցին ձեռք զարկաւ : Արդէն ասկէ 18 ամիս յառաջ սկսած էր մատնութեան թղթակցութիւն ընել Բրիտանացի զօրապետ Սիր Հենրի Քլինթընին հետ , որով Ամերիկացւոց խորհուրդներն ու զօրաց շարժումներն անոր կ'իմացընէր : Աս թղթակցութիւնն Առնոյ ի սկզբան առանց անուան ու ստորագրութեան կ'ընէր . բայց վերջապէս քողը վար առաւ , եւ Քլինթըն անոր մատնութենէն ընելու օգուտը տեսնելով՝ իր մէկ քաջ եւ աս բանիս յարմար պաշտօնակալներէն մէկուն այս ինքն Անտրէ անուամբ երիտասարդ հազարապետի մը հրաման տուաւ , որ անոր հետ թղթակցութիւնն յառաջ տանի : Աս երկուքն առանց յայտնուելու կուսութաւ եւ Յովհաննէս Անտերսըն շինծու անուններով խել մը ատեն իրարու հետ թղթակցեցան : Առնոյ Ուէսթ - Փոյինթի բերդին հրամանատարութիւնն առնելով՝ ուղեց նոյն բերդը Բրիտանացւոց մատնել , ուստի եւ հարկ եղաւ որ Անտրէ Առնոյին հետ խօսելու եւ բաները կարգի դնելու համար նոյն բերդն երթայ : Աս բանիս պատրաստութիւններն եղան լմնեցան : Անտրէ

Վալչիուր բրիտանական պատերազմական նաւով Հուտ-
որնին վերի կողմերը մօտիկցաւ, անանկ որ քանի մը մղոն
մնացած էր Քինկս-Ֆերի հասնելու: Անտրէ գիշեր ա-
տեն ցամաք ելաւ ու Առնոն գտաւ, որն որ հոն զինքը
գիմուորելու եկած էր: Եւ որովհետեւ բոլոր գործքեր-
նին նոյն գիշեր չէին կրնար լմնցընել, Առնոյ Անտրէին
առաջարկեց որ հետեւեալ օրն Ամերիկացւոց սահմանը
Սմիթ անունով մէկուն տունը պահուրտի կենայ: Առ-
նոյ աս կերպով զանիկա խրկելէն ետեւ, երկրորդ առտու
կանուխ ետ գարձաւ եւ Ուէսթ-Փոյինթ գնաց: Իսկ
Անտրէ իր բուն համազգեստը փոխելով հասարակ զգեստ
հագաւ, ու Սմիթէն անցադիր մ' առած ըլլալով նոյն
գիշերը Սմիթին տնէն ելաւ ու գետն անցնելով սկը-
սաւ դէպ ի նոր Եորկ երթալ: Ճամբան առանց հա-
մազգեստի գաղթական զօրքի պատահեցաւ, որոնք
զինքը բռնեցին, վրան քննելով կօշիկն մէջ պահած
նամակը գտան: Ան ատեն առին զինքը Ամերիկացւոց
պահանորդ զօրաց ձեռքը տուին, որոնց հրամանատարը
քննութիւն ընելէն ետքը, նոյն նամակին գիրը Առնոյին
ըլլալը ճանչցաւ: Ետքը անխոհեմութեամբ՝ Յովհան-
նէս Անտրերոն անուամբ մէկուն բռնուիլն ու քովէն
թուղթ մ' ելլելուն լուրը Առնոյին գրով ծանոյց. ասոր
վրայ Առնոյ Անգղիացւոց բանակը փախաւ: Նոյն մի-
ջոցին աս բանիս լուրն Ուաշինկթընին ականջն հասաւ:
Անտրէ անձամբ նամակ մը գրելով իր բուն անունն եւ
ինչ աստիճան ունենալն եւ ինչպէս Ամերիկացւոց բա-
նակը բերուիլը կարգաւ Ուաշինկթընի հասկըցուց:

Երբ որ Անտրէ ճեփփրնին քով կեցող զօրաց
գլխաւոր բանակատեղը բերուեցաւ՝ Ուաշինկթըն ան-
միջապէս հրաման տուաւ որ անոր խնդիրը զինուորական
դատաստանով քննուի եւ որոշուի: Զինուորական դա-
տաստանը որոշեց որ Անտրէ լրտես ըլլալով՝ ազ-
գաց իրաւանց ու հասարակ սովորութեան համաձայն
մահապարտ է: Ուաշինկթըն աս որոշման հաւանութիւն

տոււաւ : Քլինթըն զօրապետն եւ ուրիշ շատերը ջանացին որ աս վճիռը մեղմացուի . բայց պէտք եղաւ որ ամէն առանձնական անկնածութիւններն եւ անձնական զգածմունքը հրապարակական պարտքին տեղի տան : Անտրէ գնդապետին մահուան վճիռը որչափ խիստ ալ երեւցաւ Ուաշինկթընին , ի վերայ այսր ամենայնի ինք զինք պարտական չսեպեց անոր դէմ դնելու : Աս խնդիրն յուզելու ատեն՝ դժբախտ երիտասարդ պաշտօնակալն իր վճռոյն գործադրութիւնը քաջութեամբ ընդունեցաւ : Իր անարգական մահուան լուրը կարդացողը կը համոզուի թէ Ուաշինկթըն առանց մարդկութեան եւ արդարութեան անիրաւութիւն մ'ընելու՝ կրնար անոր կենացը խնայել : Անտրէին խեղճութեամբ մեռնելու ժամանակն , իր մայրն ու երեք քոյրերն Անգղիա դեռ կ'ապրէին : Անգղիացիք ասանկ զարմանալի այրական եւ ազնուական վարմունք ցուցնող քաջ հազարապետի մը ընտանեացը կարեկից բլալով՝ իրենց առատ պարգեւ տուին , ու պատերազմը լմրննալէն ետքը Անտրէին մարմինը հանեցին Անգղիա տարին ու Ուեսթմինսթըրի արքայարանը թաղեցին :

Թէպէտ եւ 1781 եւ 1782 տարիները մէկալ առաջին տարիներուն պէս առանց մէկ կողման որոշիչ պատերազմի մը կամ յաղթութեան անցան , ի վերայ այսր ամենայնի թէ Ամերիկայի եւ թէ Եւրոպայի մէջ աս գործողութիւններուն հետեւութիւնն աւելի Ամերիկայի անկախութեանը նպաստաւոր էր : Ուաշինկթընին կենաց պատմութիւնը վերը յիշուած վերջի տարւոյն մէջ պատահած դիպուածով մ'աւելի երեւելի եղաւ : Բոլոր պատերազմի ատեն աւագաժողովին դանդաղութեամբ եւ վախկոտութեամբ վարուելուն ու հասարակաց բարւոյն օգտակար տեսնուած կարգադրութիւններն ի գործ չդնելուն համար՝ բոլոր բանակին մէջ տրտունջ կ'ըլլար , եւ աս տժգոհութիւնը վերջէն հասարակապետական կառավարութեան դէմ ատելութիւն մը յա-

առջ բերաւ : Պաշտօնակալներն ու զինուորներն աւա-
 գաժողովին վարած կառավարութեան ձեւը տեսնելով
 ուղեցին որ իրենց պետութեան գլուխ՝ թէ որ թագա-
 ւոր չէ նէ, գէթ ասոր համապատասխանող անուանա-
 կոչութեամբ մէկ գլուխ մը կենայ : Աս խորհուրդը բա-
 նակին մէջ այնչափ յառաջ գնաց՝ որ խել մը պաշտօ-
 նակալներ միաբանեցան ու ծեր գնդապետ մը Ուաշինկ-
 թրնին խրկեցին իրենց միտքն անոր յայտնելու համար :
 Աս վախճանաւ երկայն ու իրենց նպատակին հասնելու
 յարմար ազգու նամակ մը խրկեցին, որուն մէջ նոյն նա-
 մակը շարագրողը գլխաւորաբար բանակին եւ առհասա-
 բակ ամենուն տօգոհութիւնը նկարագրելէն ետեւ,
 հետեւեալ խօսքերն ալ վրան կ'աւելցնէր, թէ «Աս
 փորձերը բաւականապէս ամէնքը՝ մանաւանդ զինուորա-
 կան կարգի մարդիկը, կը համոզեն թէ մէկ բանակ մը հա-
 տարակապետական կառավարութեան տակ սրչափ տկար
 է, եւ անոր հակառակ սրչափ գործունեայ ու զօրաւոր
 կրնայ ըլլալ՝ թէ որ յատուկ ու սեփական գլխոյ մը տակ
 ըլլալու ըլլայ : Անոր համար չեմ տարակուսիր, որ եթէ
 հասարակապետութիւնը վերնայ եւ անոր տեղ ուրիշ
 տեսակ յարմար կառավարութիւն մը գրուի, մեծաւ
 յօժարութեամբ կ'ընդունուի : Ատանկ որ ըլլայ, ան
 ատեն կարծեմ թէ մէկը չիկրնար ուրանալ որ մեր անա-
 մէն կարողութիւնն ու ճարպկութիւնը, որոնցմով մարդ-
 կային զօրութեան անյաղթելի երեւցող դժուարու-
 թեանց մէջ յաղթող եղանք ու պատուոյ հասանք, ու
 դարձեալ այն քաջութիւնները, որոնցմով բանակ մը
 այնչափ յարգ ու պատիւ ստացաւ ու պահեց՝ խաղա-
 ղութեան հանդարտ ճամբուն մէջ ալ մեզի հետ պիտ'որ
 ըլլան ու մեզի առաջնորդեն : Անն ոմանք որոնք միա-
 պետութեան ու բռնաւորութեան դաղափարն անանկ
 իրարու հետ շփոթած են, որ շատ դժուարին բան կը
 համարին մէկը մէկալէն զանազանելը : Անոր համար հար-
 կաւոր է որ հիմակ աս իմ առաջարկած սահմանադրու-

Թեանս զլխաւորին անանկ անուն մը տրուի՝ որ իշխանութիւնը չափաւորեալ երեւայ. բայց ուրիշ ամէն բան մէջ մը կարգի դրուելէն ետեւ՝ կրնայ նաեւ Թաւազաւորի անուանակոչութիւնն ալ ընդունելի ըլլալ. եւ կարծեմ թէ աս անունը շատ մեծ օգուտներ կը բերէ» :

Միաբանեալ տէրութեանց պատմութեան մէջ աս վայրկեանը ծանրակշիռ վայրկեան մըն էր : Փորձով տեսնուած բան է որ յեղափոխութեան ատեն զլխաւոր գործք գործողներն երկու կարգ մարդիկ են, այսինքն՝ իրաւագէտք ու զինուորականք : Իրաւագէտք հասարակօրէն յեղափոխութեան մէջտեղը կամ անոր տեւած ժամանակն իրենք զիրենք կը ցուցնեն. բայց զինուորականք յեղափոխութեան վերջը զիրենք կը ցուցնեն, յաղթութիւնը զլուխ տանելով ու մարդկային ընկերութեան մէջ կարգն ու կանոնը նորէն հաստատելով : Բանակին զէնքովը քաղաքական վարչութեան գլուխն անցան Բրոմուէլ ու Նափոլէոն. հոս ալ բանակին կողմանէ առաջարկութիւն եղաւ Ուաշինկիթըն թագաւոր զնելու : Ուաշինկիթըն նոյն առաջարկութիւնը մերժեց, չէ թէ իր անունն ետքիններուն առջեւ փառասիրութեան բծով չաղարտելու մտքով, այլ հաւանականաբար անոր համար, որովհետեւ կը տեսնէր թէ Միաբանեալ տէրութեանցնոյն ատենուան յարաբերութեանց ատեն, անանկ մէկ առաջարկութիւն մը յանձն առնելէն զէջ հետեւութիւններ կրնային ծագիլ : Ուստի եւ վերոյիշեալ նամակին զիմացն ասանկ պատասխան գրեց :

Նիու — պուրկ, 1782, Մայ. 22.

«Եւ ըննութեանս տակ ձգած ձեր մտածութիւնն ու խորհուրդը զարհուրելով մը կարգացի : Տեսնաք իմ, համազուեցէք որ բոլոր պատերազմի ընթացքին մէջ ուրիշ դէպք մ'ինձի այնչափ ցաւ չպատճառեց՝ որչափ որ նոյն ձեր ինձի տուած տեղեկութիւնը, թէ բանակը միտած է ան բանին՝ զորն որ դուք ինձի կը ծանուցանէք. ասիկա անանկ մէկ խորհուրդ մըն է, որմէ ես կը

Գարշիմ՝ ու գէշ կը համարիմ: Ան նամակը որով ձեր միտքը կը յայտնէք՝ աս անգամ կը պահեմ եւ ուրիշին չեմ յայտներ. բայց թէ որ ուրիշ անգամ մ'այսպիսի բան մը տեսնեմ՝ հարկ կը սեպեմ բանը երեւան հանել: Ես չեմ կրնար ըմբռնել թէ իմ որ դործքս ձեզի համար ձեռնարկութիւն տուեր է ինձի ասանկ նամակ մը գրելու, որուն մէջ բացատրուած խորհուրդն էս իմ հայրենեացս ամէն բանէ աւելի մնաստակար կը սեպեմ: Թէ որ ես զիս ճանչնալուս մէջ չեմ սխալիր, կարծեմ թէ ձեր խորհուրդը ինձմէ աւելի ձեր յատակազօծին գէմ եղող անձի մը չէիք կրնար հաղորդել: Բայց զգածմուքս ճշգիւ յայտնելու համար աս ալ կ'աւելորդնեմ, որ չկայ մէկը՝ որն որ ինձի պէս սաստիկ հոգ ու բողձանք ունենայ բանակին հարկաւոր տեսնուած կարգաւորութեանց ի գործ դրուելուն, ուստի ես օրինաւոր ձամբով, որչափ որ իմ զօրութիւնս ու արդեցութիւնս կրնամ բանեցընել, առաջին պատեհ առթին աս վախճանին հասնելու համար ձեռքէս եկածն ի գործ կը դնեմ: Ուրեմն, թէ որ դուք ձեր հայրենեաց, նոյն իսկ ձեր անձանց ու ձեր յաջորդաց եւ իմ առջեւս կ'ակնածէք նէ, աս տեսակ խորհուրդները մտքերնէդ հանեցէք, եւ ուրիշ անգամ ոչ դուք ձեզմէ, ոչ ալ ուրիշէն առիթ առնելով այսպիսի խօսքեր մի խօսիք:

Պր. Հենրիկոս Քլինթընին տեղ անցնող ու բրիտանական բանակին վերին հրամանատար անուանուող Պր. Կուայ Քարլթըն՝ 1782ին Նոր Եորկ եկաւ: Անոր Ուաշինկթընին գրած առջի նամակին ոճէն կը տեսնուէր որ բրիտանական կառավարութիւնը միտք ունի զիջանելու, եւ Օգոստոսի մէջ յայտնի հրատարակեց, թէ Միաբանեալ տէրութեանց անկախութիւնը պիտ'որ ընդունի ու խաղաղութիւն հաստատելու համար Փարիզ բանակցութիւն պիտ'որ ըլլայ: Ուաշինկթընին խորհրդովը մինչեւ 1783ին գարունը, այսինքն՝ Միաբանեալ տէրութեանց անկախ մնալուն համար եղած դաշ-

նադրութեան ստորագրուիլը, իրենց բանակը առանց
ցրուելու մնաց : Բայց առ խորհուրդը մեծ դժուարու-
թեամբ ի դործ դրուեցաւ, որովհետեւ թէ պաշտօնա-
կախներն ու թէ զինուորներն անանկ բարձր թոշակ կը
պահանջէին՝ որ Ուաշինկիթըն մեծ խոհեմութիւն եւ
իշխանութիւն պէտք էր բանացընել, որպէս զի չըլլայ
թէ զօրքն աւագաժողովին դէմ՝ ապստամբութիւն մը
հանէ :

1783ին Մայիսի 19ին ըստ ամենայնի նոյն օրը, որ
օրը որ ութը տարի յառաջ Աիքսինկիթընի քով առ
պատերազմին սկիզբ եղաւ ու առաջին անգամ արիւն
թափուեցաւ, խաղաղութիւնը կատարեալ նորէն հաս-
տատուած հրատարակուեցաւ : Ասանկ ութը տարւան
պատերազմ մը Անգղիայէն եկող քանի մը Բրիտանացի
գաղթականներուն՝ նոր, անկախ եւ ինքնիշխան տէրու-
թիւն մը տուաւ, որուն ճակատագիրն է եղեր քիչ ա-
տենուան մէջ աշխարհքիս վրայ եղած մեծ պետու-
թեանց կարգն անցնիլ : Ասպատերազմը՝ յանդուգն ձեռ-
նարկութիւններով ու փառաւոր զինուց քաջութիւններ-
ով երեւելի չեղաւ : Աս կողմանէ մտածելով՝ Ամերիկա-
ցոց անկախութեան պատերազմը տիեզերական պատ-
մութեան ուրիշ պատմած պատերազմներուն համեմա-
տութեամբ՝ ողորմելի եւ աննշանաւոր կ'երեւայ : Ասան զի
ուրիշ պատերազմներու մէջ տեսնուածին պէս ոչ հա-
րիւրաւորներ հազարաւորներու վրայ ելած ու յաղթած
կը տեսնենք, ոչ մասնաւոր անձանց դիւցազնական քա-
ջութիւններ եւ ոչ ուրիշ ան ամէն պարագաները, ո-
րոնք ասոր նման երեւելի հետեւութիւն ունեցող պա-
տերազմներուն մասնաւոր նկարագիր մը կու տան : Հապա
աս պատերազմը պաղարիւնութեամբ զգուշաւոր պաշտ-
պանութեան պատերազմ մ'եղաւ, որուն մէջ դիւաւոր
նկարագիրն էր համբերութիւն ու յարատեւութիւն :
Աս ասանկ ըլլալով Ուաշինկիթըն Աեսար մը կամ Նափո-
լէոն մը չէր : Ուստի եւ զինքը իբրեւ զօրավար նոյն կար-

զի մարդիկներու մէջ դասողը կը սխալի: Բայց Ամերիկացւոյ ժողովրդեան նոյն ատենուան յարաբերութիւններուն հանդամանքները բնութեամբ կատարելագոյն կերպիւ ունէր, [Թէպէտ երեւելի պատերազմներ չտուաւ, [Թէպէտ սպարապետի մը վայել պատերազմական գործքերով աշխարհքս չզարմացուց, այսու ամենայնիւ աս ստոյգ է որ եթէ բրիտանական գաղթականութիւնն անոր պէս մարդ մը չունենար, հաւանականագոյնս նոյն պատերազմին մէջ նուաճուելով՝ դարձեալ բրիտանական գաղթական պիտ'որ մնար: Ճշմարտութիւնը խոստովանելու ենք: Աւագածողովին մէջ եղած կարգաւորութիւններն երկրին անկախութիւնը չյաջողցուցին: Նոյն աւագածողովին անմիա գործքերովն ու երկրին եւ բանակին պիտոյքը հողալու եւ պատրաստելու մէջ դանդաղութեամբ ու ծուլութեամբ շարժելովն ամէն բան ձախողած էր, [Թէ որ Ուաշինկթընին աներկիւղութիւնը, համբերութիւնն եւ առաջնորդելու ձիրքերը չըլլային:

Վուցէ կարող ըլլայ ըսուիլ [Թէ Ուաշինկթըն ինք զինք սիրցնող ու դիւրագգած մարդ չէր. բայց աս ալ ստոյգ է որ իրեն բնութեամբն ալ քիչ մարդ կը գտնուի, որ անձնուրացութեամբ ինքը զինքը ամէն տեսակ փառասիրական ցանկութենէ ազատ պահէ, եւ կարծեմ [Թէ սվ որ ըլլար պէտք էր որ Ամերիկայի բանակին մէջ կարգ կանոն պահել տալու համար խոստութիւն բանեցընէր: Իր վերին հրամանատարութեան ատեն տուած քանի մը հրամանագիրներէն յայտնի կը տեսնուի, [Թէ կարգի կանոնի պահպանութեան ինչ ճշդութիւն կ'ընէր, ու ինչպէս բանակին մէջ պատահած ան ամէն դէպքերուն վըայ կը հսկէր՝ որոնք կրնային իր պատերազմին նպատակին վնաս հասցընել: Ուաշինկթընին իբրեւ վերին հրամանատար ցուցրցած աշարջութիւնը աւելի եւս յայտնելու համար անոր քանի մը մասնական գործքերը յառաջ բերենք:

1775ին Նոյեմբերի 5ին երբոր իմացաւ թէ ոմանք կ'ուզեն Ս. Քահանայապետին պատկերը այրելու ծաղրական ու տղայական սովորութիւնը դարձեալ ի գործ դնել, բանակին ու զօրաց յայտնեց թէ աս բանս իրեն նրչափ զարմացում կը պատճառէ: Ա'երեւայ թէ, կ'ըսէ քանի մը պաշտօնականներու, այնչափ տղայամիտ էք՝ որ Հիմակուան ժամանակիս պարագաներուն ատեն ասանկ գործքի մը անպատեհութիւնը չէք կրնար ըմբռնել. ասանկ ատեն մը, որ մենք ետեւէ կ'իյնանք Քանատայի ժողովրդեան բարեկամութիւնն ու դաշնակցութիւնը վաստրկելու եւ իրօք ալ կը վաստրկինք, զանոնք՝ որոնք որ մի եւ նոյն վախճանի, այսինքն՝ Ամերիկայի ազատութեան համար կը կռուին, պէտք չէ մի որ մեր եղբարքը համարինք: Ասանկ մէկ ժամանակ մը անոնց կրօնը ծաղրելը, ան աստիճանի մտաց հակառակ գործք մըն է՝ որ մարդ ոչ կրնայ ներել, ոչ ալ կրնայ արդարացընել: Մենք զանոնք չէ թէ ծաղրելու ենք, այլ մանաւանդ թէ անոնց՝ որ մեր եղբարքն են՝ հրապարակաւ շնորհակալ ըլլալու պարտական ենք, վասն զի մեր հասարակաց թշնամւոյն դէմ ունեցած յաջողութեանը Քանատայիք պատճառ եղան:

Վարձեալ որպէս զի զօրքը կարող ըլլայ աստուածային հրապարակական պաշտաման ներկայ գտնուիլ, եւ միանգամայն անոնց վրայ դրուած խիստ ու աշխատեցուցիչ գործքերէն հանգչեցընելու համար՝ հրամայեց որ անկէ ետեւ զօրքը Աիրակի օրերը, քանի մը մասնաւոր գործքերէ ու նաւի նորոգութեան վերաբերեալ աշխատութիւններէ զատ ուրիշ ամէն բանէ ազատ ըլլայ: Աւաշինկիթըն մեծ ցաւով տեսաւ որ բանակին մէջ հայհոյելն ու յիշոցելը սասաիկ կը յաճախի, ուր որ յառաջագոյն Ամերիկայի զօրաց մէջ ասոնք շատ քիչ ու ցանցաւ կը լուռէին: Ասոր դարման մ'ընելու համար պաշտօնականներուն կ'ապուրրէր որ իրենք զգոյշ կենան այսպիսի տգեղ սովորութենէ, որով կը յուսար որ հա-

սարակ զինուորք ալ նոյնը տեսնելով անոնց օրինակին կը հետեւին, եւ անով ան գարշելի մուլթիւնը բոլորովին կը վերջանայ:

Արնայք մտածել, կ'ըսէր, թէ ինչչափ քիչ յոյս կրնանք ունենալ որ Աստուծոյ օրհնութիւնը մեր զէնքերուն վրայ հանգչի, երբ որ մեր ամպարշտութեամբն ու անմտութեամբը զանիկա վշտացընելու ըլլանք: Բաց ասկէ նոյն մուլթիւնն ան աստիճանի ցած բան է, կ'ըսէր, որ առողջ միտք ու բարք ունեցող մարդն անոր զազրութիւնն ու արհամարհութիւնը կը ճանչնայ:

Նոյն տարի Սեպտեմբերի 20ին ալ զինուորներուն վատասորտութեան տեղի չտալու համար հետեւեալ հրամանը տուաւ: Եթէ զինուոր մը կամ պաշտօնակալ մը թշնամոյն ծովով կամ ցամաքով մօտենալու եւ յարձակելու ատեն կռնակը դարցընելու ու փախչելու յանդգնելու ըլլայ՝ այնպիսին տեսնողն անմիջապէս վերաւորէ ու գետինը ձգէ. եւ առանձինն կը յանձնէ որ իւրաքանչիւր հաւատարիմ պաշտօնակալ աս բանիս ճշգիւ կատարուելուն փոյթ տանի, որպէս զի չըլլայ թէ բանակին արի ու քաջ մասը ստորին ու ծոյլ մասին զոհ ըլլայ, կամ անոնց վատութեամբ ետ քաշուելուն հետեւողներ ըլլան:

Բանակին ամէն կերպով կարելի եղած դիւրութիւնն ու հարկաւոր պիտոյքը հոգալու փութով զինուորաց կօշիկներուն կաշին շատ բիրտ ու խոշոր գտաւ, անոր համար 10 տոլար խոստացաւ աժան գնով՝ աղէկ կաշիէ կօշիկ շինող կօշկակարի, որն որ յաջողութեամբ գտնուեցաւ ալ:

Խաղաղութեան նորէն հաստատուած ատեն Ռուս շինկթրնին ունեցած մտածմունքն ու զգածմունքը, 1783ին Ապրիլի մէջ Ղաֆեյեթին գրած նամակին հետեւեալ կտորէն կ'երեւայ: «Հիմա մենք անկախ ժողովուրդ մ'եղանք ու դեռ քաղաքականութիւն պիտ'որ սովորինք: Աշխարհքիս ազգերուն կարգը անցանք եւ

պիտի սխիւնք յատուկ կերպարանք մ' առնուլ . բայց ինչպէս գլուխ ելլելնիս ժամանակը պիտի ցուցնէ : Հաւանական է եւ կամ դոնէ ես շատ կը վախնամ որ քանի մը տեղւոյ ու պետութեան ազատական քաղաքականութիւններն ու կառավարութեան կերպը մեր մէջը մուտք պիտ' որ ունենայ, եւ առհասարակ մեր կառավարութեան մեծ տեսարանին մէջ, յառաջ քան նոյն արուեստին ճարտարութիւնն ու վարպետութիւնը ձեռք բերելնիս՝ քանի մը սխալմունք պիտ' որ գործենք» :

Ուաշինկթըն 1783ին ամարուան մեծ մասը Հիւսիսային կողմն ըլլող երկիրները ճամբորդութիւն ընելով անցուց, եւ նոյն ատենէն վեր ունեցած մէկ երեւելի մտածմունքն էր ջրանցքով մը Հուասոնի ծոցը մեծ ծովին հետ կապել : Ճամբորդութիւնը լմնցընելէն ետեւ Փրինսթաւն գնաց ուր որ նոյն ատեն տէրութեան ժողովքը պիտի բացուէր . հոն զինքը մեծ պատուով ընդունեցան : Հոկտեմբերի 18ին տէրութեան ժողովքը բանակը ցրուեց, եւ Ուաշինկթըն Նոյեմբերի 2ին վերջի հրաժարական խօսակցութիւնն ըրաւ անոնց : Գեկտեմբերի 4ին Ուաշինկթըն Նոր Եորկ, ուսկից արդէն անգղիացի զօրքն ելած էր, իր պաշտօնակալներուն խընձոյր մ' ըրաւ, ու նոյն ամսոյն 23ին իր պաշտօնը տէրութեան ժողովքին ձեռքը յանձնեց ու հրաժեշտը տուաւ : Իր հրապարակախօսութիւնը կնքեց ըսելով թէ, «Դնծի յանձնուած գործքը գլուխ հանելով, ալ հրապարակական գործքերու տեսարանէն ետ կը քաշուիմ, եւ աս յարգոյ ժողովքին՝ սրուն հրամանին տակ երկայն ատեն գործեցի, վերջին մնաս բարովս տալէս ետքը ինծի տրուած պաշտօնս ետ կու տամ ու ամէն հրապարակական ծառայութեան գործքերէն կը հրաժարիմ» : Հետեւեալ օրը Աննափոլիսէն ելաւ ու Մաւնթ Վեռնոն իր կալուածը գնաց, ուր որ նոյն ութը տարւան միջոցին մէջ միայն երկու անգամ այցելութեան դացած էր :

Գ Լ Ո Ւ Խ Ե .

Ուսանելիքն իր սուսման սուսնայնական կեանքը նորէն
կը սկիզբ վայելէ :

ՈՒՆՇԻՆԿԹԸՆ ակ ասկէ ետեւ Հասարակ քաղաքացի մ'եղած, ինք զինքը երկրագործական տնտեսութեան առած էր, որն որ իրեն շատ հաճելի էր : Իր կամօքն եւ ուղեւորը ՅՁերորդ տարւան Հասակին մէջ նորէն իր առաջին առանձնական կենաց ճամբան բռնեց : Ինքը մէկ բարեկամին կը գրէ թէ, «Ինձի առաջադրութիւն գրած եմ, որ ամենեւին մէկուն վրայ չնախանձելով՝ ամենուն հետ հաշտ ըլլամ. կենաց ընթացքս աս կերպ կարգաւորելովս կը յուսամ որ մինչեւ որ իմ նախահարցս քով երթալու ըլլամ» ասանկով Հանդարտութեամբ իմ կեանքս կ'անցընեմ,» :

Իր աս տեսակ կեանքն երեք տարի տեւեց, ու նոյն միջոցին արտերու, շաքարի եղեգի, ծխախոտի ու պարտիզի մշակութեան պարապեցաւ : Թէպէտ եւ Մանթվեոնոն դեռ Ուաշինկթընին ձեռքը չանցած ալ երեւելի էր, սակայն իր ձեռքն անցնելէն ետեւ ու մանաւանդ Ուաշինկթընին հոն քաշուած ատեն՝ հոն ցուցուած հիւրամեծարութեամբ մեծ անուն հանեց . միշտ եկող դացողներ անպակաս էին . եւրոպացին ու ամերիկացին, ազնուականն ու քաղաքացին, հին բարեկամն ու նոր ճանչուորը, մատենագիր ու հասարակ մարդիկ, նոյնպէս գրագէտ ու հասարակ կանայք իրեն կու գային . ասանկ պարագայից մէջ իր ամուսինը տան կառավարութեան մէջ մեծ քանքար կը ցուցընէր : Միաբն Ուաշինկթընին առանձնական կեանքը մեր առջեւը դնելով, կ'ըսէ թէ իր սովորութիւններն անփոփոխ մնացին ու գրէ թէ նոյն էին ինչ որ պատերազմէն յառաջ էին : Արեւը ծագելէն յառաջ կ'ելէր . իր սովորելու խցին մէջ նամակագրութեան կամ կարգալու կը զբաղէր մինչեւ

Նախաճաշիկ : Նախաճաշիկը լմննցրնելէն ետքը ձին արդէն պատրաստ տանն առջեւ կեցած ըլլալով՝ վրան կը հեծնէր արան իր բանուորներուն կ'երթար, ու նոյն օրուան հարկաւոր տեսնուածը կը պատուիրէր : Նմանապէս հիւրերուն համար ալ առանձին ձիեր պատրաստ կը կենային, որ եթէ ուզելու ըլլան՝ իրեն ընկերանան : Իր երկիրներէն ետ դառնալէն ետեւ միշտ անպակաս եղող առօրեայ գործքը կը լմննցրնէր, ու նորէն իր կարգալուխուցը կը մտնէր, ուր մինչեւ ժամը երեք՝ սեղանի կանչուիլը կը կենար : Օրուան մէկալ ժամանակն եւ իրիկուններն ուրիշներուն հետ կենցաղավարելով կամ իր ընտանեացը մէջ զբօսնլով կ'անցրնէր : Ժամը տասնին անկողին կը մանէր : Աս սովորութենէն քիչ անգամ եղած է որ անտնօրինելի ու ստիպողական գործքի պատճառաւ զարտուղի :

Ուաշինկիթընին կենաց այս առանձնական կանոնաւոր ընթացքը հարկ եղաւ որ շուտ մ'ընդմիջահատի : Պատերազմը թէպէտ դադրած էր, բայց դեռ գործելու շատ բան կար : Ամենամեծ դժուարութիւնը յայնմ էր, որ առանց Միաբանեալ տէրութիւններուն առանձնական շահուն ու ազատութեանը վնաս մը հասցրնելու՝ սահմանադրութիւն մը պէտք էր գտնել ու հաստատել, որն որ զանազան դաշնակից ազգերէ բաղկացած ատանկ տէրութեան մը ուժն ու հողին ըլլար : Ընդհանրապէս չէր ուզուեր որ տէրութեան ժողովքը դաշնակից ըլլող ամէն մէկ առանձինն տէրութեան վրայ վերին իշխանութիւն ունենայ : Ուաշինկիթըն ասոր հարկաւորութիւնը ճանչնալով, իր մէկ բարեկամին դրած թրղութեան մէջ, կենդրոնական ու վերին կառավարութեան հաստատուելուն հարկաւորութեան վրայ շատ ազդու եղանակաւ խօսեցաւ :

Աս խնդիրը խել մ'ատեն երեսի վրայ անանկ անորոշ մնալէն ետեւ՝ որոշուեցաւ որ սահմանադրութիւն մը հաստատուելու համար, ամէն տէրութեանց կողմ

մանէ առանձին աւ գործքիս համաձայն պատգամաւորներ ընտրուին ու խրկուին, որոնք մէկտեղ եկած ժողովք մ'ընեն ու որոշեն: Ուաշինկթըն (ի բաց առեալ քանի մը հոգի) ամենուն հաւանութեամբը Աիրգի նիացւոց կողմանէ պատգամաւոր ընտրուեցաւ: Ընդ ընտրուիլը պատմութիւն սովբելու ետեւէ ինկաւ, եւ կը ջանար նոյն ժողովքին անգամ ըլլողի մը պահանջուած պարտքն աղէկ կատարելու համար՝ ամէն հարկաւոր պատրաստութիւնները յառաջագոյն տեսնել: Ինչպէս իր վարուց պատմիչը մեզի կ'աւանդէ, մեծ փութով ու մտադրութեամբ հին եւ նոր աշխարհքին մէջ եղած ան ամէն իրաւունքները՝ որոնք որ իր հիմնական ունեցած պարագային նմանութիւն մ'ունէին, կը կարգար ու համառօտելով զիր կ'անցընէր: Նմանապէս իր միտքը լուսաւորելու եւ ընդարձակ գաղափար ստանալու համար՝ տէրութեանց գիտութեան վրայ գրուած համբաւաւոր հեղինակներու գործքերն ալ կը կարգար: Այսպիսի պատրաստութիւններով ժողովքիներկայ գանուելու համար Ֆիլատելֆիա գնաց, որն որ 1787ին Մայիսի 14ին պիտ'որ բացուէր եւ ուր ժողովեցան Ռոտ Այլէնտէն զատ ուրիշ ամէն դաւառներուն պատգամաւորները: Հոն ամենուն հաւանութեամբը նոյն ժողովքին գահերէց ընտրուեցաւ: Գրեթէ չորս ամիս օրը հինգ մինչեւ վեց ժամ նստած ժողովք կ'ընէին: Ուաշինկթըն Ամերիկայի Միացեալ տէրութեանց համար շինուելու սահմանադրութեան ինչպէս ըլլալիքին վրայ իր խորհուրդը յայտնեց: Առաջարկած սահմանադրութիւնը՝ մեծ միակամութեամբ ամէն տէրութիւններէն ընդունուեցաւ: Բենիամին Ֆրանքլին՝ որն որ նոյն ժողովքին անդամներէն մէկն էր, իր կարծիքը հետեւեալ կերպով յայտնեց. «Ես աւ սահմանադրութեան կը հաւանիմ, վասն զի ասկէ աղէկ չեմ յուսար որ ըլլայ, եւ ամենէն ընտիրը չըլլալը՝ ստոյգ չեմ դիտեր»:

Նոյն տէրութիւններն աս սահմանադրութիւնը
 Հանդիսութեամբ ընդունելէն ետեւ, ժողովքին մէջ
 անոր մէկ յօդուածը հրապարակաւ կարդացուեցաւ,
 որն որ կը պատուիրէր թէ 1789ին առաջին Չորեքշաբ-
 թին օրը որոշուին այն անձինք, որոնք Միացեալ տե-
 րութեանց Գահերէց մ'ընտրեն ու Մարտի առաջին
 Չորեքշաբթին նոյն ընտրողները ժողովքի նստին: Նոյն
 որոշեալ օրը ժողովքն սկսաւ, ու Գէորգ Ուաշինկիթըն
 Միացեալ տէրութեանց առաջին Գահերէցն եղաւ:
 Ուստի 1789ին, Ապրիլի 16ին թողուց Վեռնոն ու Նոր
 Եորկ դնաց: Իր աս ճամբորդութիւնն իբրեւ յալթա-
 նակի չու մ'եղաւ. որ ճամբէն որ պիտ'որ անցնէր՝ հոն
 ժողովուրդը կը խոնէր, ու որ քաղաքը որ կը մտնէր՝
 զանգակները հնչեցընելով ու թնդանօթի որոտումնե-
 րով անոր դալուստը կը հրատարակուէր: Ապրիլի 23ին
 Հանդիսութեամբ Նոր Եորկ մտաւ. 30ին Գահերիցու-
 թեան պատիւն ընդունեցաւ ու երդում ըրաւ: Նոյն
 ատեն 57 տարւան էր:

Գ Լ Ո Ի Խ Չ.

Ուաշինկիթըն իբրեւ Ամերիկայի Միութեան Գերմանաց
 առաջին Գահերէց:

ՈՒՆՇԻՆՎԹԸՆ Գահերիցութեան պատուոյն բար-
 ձրանալէն ետեւ, ուղեց որ նոյն ատեն տէրութեան մէջ
 եզոզ ամէն գլխաւոր պաշտօններուն պաշտօնատէրներն
 իրենց գործքերուն վրայօք իրեն տեղեկութիւն տան.
 եւ ասոնք էին՝ տէրութեան, պատերազմի, արտա-
 քին գործոց ու տէրութեան զանձի քարտուղար-
 ները: Ուաշինկիթըն ասոնց բերած տեղեկութիւնները
 կարդաց եւ իր յատուկ ձեռքովը կատարելագործեց.
 նմանապէս խաղաղութիւնը հաստատուելէն ետեւ մին-
 չեւ իր գահերէց ընտրուիլը՝ որչափ որ պաշտօնական

Թղթեր ելած էին նէ, անոնց ամէնն ալ մէկիկ մէկիկ կարգաց, եւ իր անձնական գործածութեանը համար անոնց մէջէն աղէկն ընտրեց պահեց: Ասանկով ան ազգին վիճակին վրայ, որուն գլուխ եղած էր՝ ճիշդ սեղեկութիւն ունեցաւ:

Ա երն արդէն տեսանք թէ նոյն իսկ վերին հրամանատար եղած ատեն, իր առանին գործքերուն կը հրակէր ու մեծապէս հոգ կը տանէր: Ամէն շաբաթ իր Մաւնթ Աեռնոնի կալուածին վրայ դրած հոգաբարձուին ձեռքովը լուր կ'առնուր: Ասանկով իր կալուածին մէջ ինչ կ'ըլլար ինչ չէր ըլլար, հոն եղածի պէս ճշդիւ ամէն բան կ'իմանար: Գէթ շաբաթը մէկ անգամ ալ ինք նամակ կը գրէր, եւ երբոր նոյն հոգաբարձուին խրկած տեղեկութիւններուն վրայ գոհ չէր ըլլար՝ ինք մասնաւոր կարգադրութիւններ ու հրամաններ կը գրէր ու կը խաւրէր. ան աստիճանի աս բանիս մէջ ճիշդ էր, որ սովորաբար նոյն նամակները յառաջագոյն կը շինէր ու կը պատրաստէր, որ չըլլայ թէ ետքէն ատիպող գործք մը ելլելով անկէ խափանուի: Ուաշինկիթընին երկրագործական տնտեսութեան վրայ մեծ բաղձանք ունենալուն մէկ ուրիշ նշանն ալ աս է, որ նոյն արուեստը ճանցչող եւրոպացի կամ ամերիկացի մարդիկներուն հետ՝ նոյն իսկ դահերէց եղած ատենը, շարունակ թղթակցութիւն կ'ընէր:

Իսկզբան Ուաշինկիթընին տան մէջ հիւր ընդունելու որոշեալ ատեն չկար, անոր համար առտուրնէ մինչեւ իրիկուն՝ երբոր գալու ըլլային միշտ ընդունելութիւն կը գտնէին: Բայց ասիկա մեծ դժուարութիւն պատճառելուն համար՝ հաստատեց որ ինքը միայն շինդշաբթի օրերը ժամը երեքէն մինչեւ չորս հիւր ընդունի, եւ իր ամուսինն Ուրբաթ օրերը նոյնպէս ժամը երեքէն մինչեւ չորս: Սեղանի հրաւէր ամենեւին չէր ընդուներ, բայց ինքն ամէն օր, բաց ի Վիրակի օրերէն՝ անթիւ հիւրեր սեղանի կը հրաւիրէր: Վիրակի օրուան սեղանին

ամենեւին ընկեր չէր ընդուներ. առտուրները սովորաբար եկեղեցի կ'երթար, իրիկուններն իր ընտանեացը կամ ներքին բարեկամներուն ընկերակցութեամբ կ'անցընէր: Իրեն դահերէց ըլլալուն առաջին տարին մայրը 82 տարեան վախճանեցաւ:

Ուաշինկիթըն իր ժամանակն եղող առաջին ժողովին մէջ լիակատար իշխանութիւն ունեցող զանազան պաշտօններուն կարգաւորութեան փոյթ տարաւ: Հռչակաւոր Թովմաս Ճեֆֆերսըն տէրութեան պաշտօնեայ ըրաւ. Աղէքսանդր Հեմիլթըն, որուն քաղաքական կարծիքը Ճեֆֆերսընին կարծեացը համեմատ խիստ աամկապետական էր՝ դանձու պահպան անուանեց. Հենրիկոս Նոքս պատերազմի պաշտօնեայ մնաց. Էսմունտ Ռենտոլֆ տէրութեան հոգաբարձու, եւ Ճոն Ճէյ արդարութեան պաշտօնարանին գլուխ եղաւ: Ասորոշումները Ուաշինկիթընին խորունկ տեսութիւնն ու անկողմնասիրութիւնը ցուցուցին:

Մեր բռնած պատմութեան համառօտ ընթացքը, շիններեր որ Ուաշինկիթընին դահերիցութեան պատմութիւնն աւելի ընդարձակ դնենք, մեզի այսչափս բաւական ըլլայ ըսելը, թէ իր բնութիւնը կացուցանող անտաղանդները՝ մանաւանդ արդարասիրութիւնը, պայծառազոյն կերպիւ իր աս պաշտօնին մէջ տեսնուեցան. իր դահլճին մէջ տիրած քաղաքական երկու կողմնակցութիւնները հաւասարակշիռ բռնելու մէջ՝ իր անընդդիմանալի կարողութիւնը տեսնուեցաւ. աս կողմնակցութիւններն էին մը դաշնակցելոց կողմինները՝ որոնք կենդորոնական կառավարութեան ընդարձակուելուն կը բաղձային, եւ մէյ մըն ալ աամկապարական կողմնակցութիւնը՝ որն որ առանձին քաղաքներուն իշխանութեան ընդարձակուելուն կը բաղձար: Առաջին կողմնակցութեան գլուխը Հենտերսընն էր, երկրորդ կողմնակցութեան Ճեֆֆերսըն: Ինք իբրեւ առանձնական մարդ աւելի առաջիններուն կողմը միտած էր, բայց իր պաշ-

տօնին պարտքը կատարելու համար թող կու տար՝ որ երկու կողմնակցութիւններուն սկզբունքն ալ հաւասարապէս զօրեն: Բայց Ուաշինկթըն չկրցաւ աս երկու կողմնակցութիւններուն երթալով իրարմէ շատ բաձնուելուն արդելք գնել, եւ իր գահերիցութեան ատենը լրանալու ժամանակն անկէ չար հետեւութիւն մը յառաջ գալուն վրայ շատ կը վախցուէր: Ասան զի Միաբանեալ տէրութիւնները կացուցանող ազգը դեռ իր սկզբանը մէջ հաստատուած չէր, ուստի բանաւորապէս կը վախցուէր որ նոյն երկու իրարու հակառակ կողմնակցութիւններէն անբժշկական շարիք մը յառաջ գայ: Աս չարեաց առջեւն առնելու միակ միջոցն էր, դարձեալ չորս տարւան համար Ուաշինկթըն նորէն գահերէց բնորելը: Ուստի եւ իր բարեկամներն ու գահճին շատ անգամները միաբան իրեն ազաշէցին որ դարձեալ գահերիցութիւնն յանձն առնու: Շատ գծուարութեամբ անոնց աղաչանքին զիջաւ, ու նորէն գահերէց բնորուեցաւ: Աստ ամենայնի նոյն ատեն Գաղղիացւոց ապստամբութիւնն իր վերջի սաստկութեան աստիճանը հասած էր: Ուաշինկթըն իր ամէն կարողութիւնն ու ճարպկութիւնը բանեցուց, որ չրլայ թէ Միաբանեալ տէրութիւնք եւրոպական տէրութիւններուն աղմկին մէջ խառնուին: Ուաշինկթըն կրցաւ իր տէրութիւնը չէզոք բանել, բայց ոմանց Գաղղիացւոց յեղաշրջութեան համակրութիւն ունենալովը, ռամկավարական կողմը՝ որոնց գլուխ եղած էր Ճեֆֆերսոն, աւելի համարձակութիւն գտաւ: Երբոր Ուաշինկթընին երկրորդ անգամ գահերիցութեան ժամանակը լրանալու մօտ էր, աս երկու կողմնակցութիւններուն մէջ եղած կռիւն ան աստիճանի սաստկացած էր, որ հասարակութիւնը գրգռած սկսաւ նոյն իսկ Ուաշինկթընին դէմ տրտունջ ու ամբաստանութիւն ընել:

Միաբանեալ տէրութեանց մէջ աս հասարակ կարծիքներու շփոթութիւն մը կար: Մեծ մասը սրտանց

կ'ուզէր Ուաշինկիթընը նորէն երրորդ անգամ գահերէց ընտրել. բայց ինք առ առաջարկութեան բացարձակապէս դէմ կեցաւ : Անոր համար 1797ին հարկ եղաւ, որ իր տեղն ուրիշ մէկը գահերէց ընտրեն : Ճոն Ատամսըն որ գահնակցութեան կողմնակցութենէն էր, ամենէն աւելի շատ քուէ ունենալուն համար գահերէց եղաւ : Իրմէ ետքը շատ քուէ ունեցողը Թովմաս Ճեֆֆերսընն ըլլալուն, որ առավարական կողմնակցութենէն էր, ասիկայ ալ գահերիցու փոխանորդ եղաւ : Ատամս Մարտի Էլին հանդիսութեամբ իշխանութիւնն ընդունեցաւ :

Ք Լ ՈՒ Խ Խ Ս Ի .

Ուաշինկիթընի մահը :

ՈՒԱՇԻՆԿԻԹԸՆ անմիջապէս անկէ ետքն իր Մաթն Վեռնոնի կալուածք քաշուեցաւ, ուր երկուք ու կէս տարի ալ անցուց, եւ ան ծերութեան հասակին մէջ՝ իր զբօսանքը մշակութեան խաղաղ ու հանդարտ զբաղմանց մէջ կը գտնէր, որոնց արդէն իսկ զբանէ մեծ բաղձանք ձգած էր : Հաւանականաբար կարծուելով թէ Գաղղիայի տէրութեան հետ պատերազմ պիտ'որ բացուի, զինքը զօրաց վերին հրամանատար անուանեցին. բայց պատերազմի գաշան ելլելու առիթ չունեցաւ : Առողջութիւնը միշտ տեղն էր, եւ մարդ կը կարծէր թէ իր մեռնելու օրը դեռ շատ հեռու է : Բայց 1799ին Գեկա . 12ին երբ որ իր սովորութեան համաձայն դուրս գացած էր գործաւորներուն իր պատուէրները տալու, ձիով տուն դառնալու ժամանակ անձրեւով խառն ձեան տարափի պատահեցաւ. տուն եկած ատեն կոնակը բոլոր թրջած ու մազերը ձիւնով ծածկած էր : Հետեւեալ օրը ցուրտ առած ըլլալը զգաց, բայց անկէ վտանգ մը հետեւելէքը չէր կարծեր : Ըստ սովորութեան իր լրագիրները կարդալու պարտապէս, եւ կ'երեւար թէ իր ամէն բանը տեղն էր, անոր համար ալ երբ որ

իր հազին համար խմելու քիչ մը բան բերին՝ շառաւ .
 «Չէ, ըսաւ, հազի համար ես բան մը չեմ առնուր, ինչ-
 պէս որ բերիք, այնպէս ետ տարէք» :

Այրկորդ առտուն գեռ չլուսընցած՝ սկսաւ ինք զինքը
 շատ գէշ զգալ . գժուարաւ շունչ կ'առնուր, ու հազիւ
 կրնար խօսիլ : Իր տան հազարապետին ձեռքով ա-
 բիւն առնուլ տուաւ, եւ իրեն բարեկամ Քրէք անուն
 բժշկին հրաման խրկեց որ գայ : Մասուցուած ամէն
 դարմաններն օգուտ չըրին : Ժամը չորսը քիչ մը ան-
 ցած, իր ամուսնոյն աղաչեց որ իր թերթակալին մե-
 ջէն կտակի երկու օրինակն հանէ բերէ . առաւ կտակը
 կարդաց ու հրամայեց որ նոյն երկու կտակներէն մէկն
 այրէ : Ամուսինը պատուէրը կատարեց : Ուաշինկթրն
 ասկէ անմիջապէս ետքը իրեն քարտուղար ու տան վե-
 բին հազարապետ Աիր Թոպիէօին ըսաւ . «Ես կը
 զգամ որ պիտ'որ մեռնիմ, շունչս շատ չ'երթար
 պիտ'որ կտրի . իսկզբան կը կարծէի որ աս անհանգս-
 տութիւնս այնչափ վտանգաւոր չէ . իմ ամէն զինուո-
 բական նամակներս ու թղթերս ժողովէ ու ինծի բեր :
 Հաշիւներս ու գրքերս կարգի դիր, զորոնք դուն ամենէն
 աւելի աղէկ կը ճանչնաս» : Քրէք բժշկին ալ ըսաւ .
 «Ես մահուան դուռը հասած եմ, բայց ամենեւին չեմ
 ցաւիր որ աշխարհքէս պիտ'որ ելլեմ» : Քանի մը ժամ
 վեր վերջի աստիճանի անհանգիստ էր, ու շարունակ
 կը հարցընէր թէ ժամը քանի է : Գէպ ի տասնին մօտ
 Պր . Աիրին ըսաւ . «Մեռնելու վրայ եմ, ինչպէս որ ինծի
 կը վայլէ նէ՝ այնպէս պատշաճ կերպով զիս թողեցէք,
 բայց երէք օրէն յառաջ մարմինս գերեզման մի խոթէք» :
 Գէպ ի ժամը Աին առանց ծանր հոգեվարութիւն քա-
 շելու մեռաւ : Իր ամուսինը, որ անկողնոյն ոտքը նստած
 էր, հարցուց, «մեռա՞ւ» . ու երբ որ հաստատական պա-
 տասխան առաւ՝ ոտք ելլելով ըսաւ . «Ամէն բան անցաւ,
 շատ չ'երթար ես ալ իր քովը պիտ'որ երթամ . բնելու
 ուրիշ գործք մը չունիմ» :

Ուշաինկթըն 1799ին Մարտի 14ին 67 տարւան մեռաւ : Ամոցն 18ին իր կալուածին մէջ թաղուեցաւ : Իր մեռնելուն լուրը շուտ մը բոլոր Ամերիկայի ու Եւրոպայի մէջ տարածուեցաւ , եւ ամէնքն իր յիշատակը պատուելու համար կարծես թէ իրարու հետ կը մրցէին :

Աս հռչակաւոր մարդուն մահուանը հետ կապակցեալ պարագայ մը յիշատակաց արժանի է : Ինչպէս որ վերը յիշատակեցինք իր կալուածին մէջ անհամար Սեւ գերիներ կային , որոնց մէկ մասն իրեն կը վերաբերէր , ու մէկ մասն ալ իր կնկան . կ'երեւայ թէ Ամերիկացւոց անկախութիւնը հաստատողը՝ կենդանութեան ատեն իր ժամանակուան տիրող սովորութեան համաձայն Վիրգինիացւոց պէս , գերեաց հետ այնչափ մարդասիրութեամբ ու լուսաւորեալ գաղափար ունեցող մարդու զգածմամբ վարուած չըլլայ : Բայց մահուանը ատեն անոնց համար կտակին մէջ մարդասիրական որոշում մ'ըրած էր , հրամայելով որ իր ամէն գերիներն իր լծակցին մեռնելէն ետեւ ազատ թող տրուին : Բայց քանի որ անիկա կենդանի է՝ գերի պիտ'որ մնան , վասն զի իրենց անմիջապէս ազատ ըլլալն իրեն սրչափ բաղձալի բան ալ է՝ ի վերայ այսր ամենայնի անյաղթելի դժուարութիւններու հետ կապակցեալ ըլլալուն չեկրնար ի դործ դրուիլ : Իսկ անոր մեռնելէն ետեւ իր կտակակատարն ի պաշտօնէ պարտաւորուած էր՝ կտակին մէջ գերեաց ազատութեան նկատմամբ զրուած յօդուածին գործադրուելուն փոյթ տանելու որպէս զի գեռ անոնցմէ սրչափ որ կենդանի մնացած կան՝ առանց բացառութեան ամէնն ալ ազատ թող տրուին : Աս կերպով ազատ թող տրուելի Սեւերուն մէջէն , որոնք որ ծերացած ու գործելու անկարող եղած էին , իր ժառանգներէն իրենց կենաց պահպանութեան համար հարկաւոր կերակուրն ու զգեստը պիտ'որ առնուն : Իսկ ասոնց որդիքը՝ որ ազատ թող տրուելու ժամանակնին կամ ծնողացմէ որբ մնացած են , եւ կամ ծնողք-

նին զիրենք հոգալու բաւական չեն եւ կամ չեն ուզեր, պիտ'որ տունը մնային մինչեւ իրենց ԶՅերորդ տարին ու կարդալ գրել սովորելու պիտ'որ պարագէին. ասիէ զատ նաեւ Ա իրգինիայի տէրութեան մէջ՝ որք մնացած եւ ուրիշ ազքատ տղոց համար եղած օրինաց համաձայն՝ ետքէն մէկ օգտակար գործքի մ'անցնելու համար յառաջուրնէ պիտի կրթուէին: Ատակին մէջ բացարձակապէս արդելած էր որ «իւր գերիներն ինչ եւ իցէ պատրուակաւ չծախուին ու տէրութեան մէջէն չհեռացուին», : Աւիլերմ՝ Աի անուամբ իր գերիներէն մէկուն՝ որն որ սեւ ու սպիտակ ծնողացմէ ծնած էր, տարին 30 թալեր ռոճիկ կապելով անմիջապէս արձակած էր:

Աւաղինկիթընին բարբը թէպէտ եւ շատ անգամ ստորագրուած է, բայց ամենէն ճիշտն ու նմանը՝ իրեն ժամանակից ու քանի մը բանի մէջ նաեւ անոր նախանձորդ եղող Թովմաս Ճեֆֆերսընին տուած ստորագրութիւնն է: Ասիկա կ'ըսէ թէ «Նոյն իսկ իր սրտակից բարեկամներուն մէջ եղած ատեն՝ որոնցմէ ամենեւին ակնածութիւն մ'ընելու պատճառ չունենալուն ամէն կողմանէ ապահով կրնար ըլլալ, խօսելու մէջ միշտ իր սովորական համեստութիւնը կը պահէր. սուր յիշողութիւն չունէր, ոչ ալ լեզուանի էր: Իր կարծիքն յանկարծ հասարակութեան առջեւ դնելու հարկ եղած ատեն՝ կարճ ու այլայլած կերպով կը խօսէր. բայց ընթացիկ, ընդարձակ, գիւրիմաց ու մաքուր լեզուաւ կը գրէր: Ասիկայ ալ շատ գործքի մէջ մտնելով ելլելով ձեռք բերաւ. վասն զի գասատան մէջ գրել, կարդալ, ու քիչ մ'ալ երկրաչափութիւն մինակ սովորած էր: Ժամանակը գործելով անցուց, քիչ կրցաւ կարդալ, ու կարդացածն ալ մշակութեան ու Անգղիացւոց պատմութեան վերաբերեալ նիւթեր էին: Հարկ եղաւ որ երկայն ատեն նամակի փոփոխ երթեւեկութիւն ունենայ, ու վերջերքաշուած ժամանակը գլխաւորաբար իր կարուածին

մշակութեան վերաբերեալ գրուածներուն զբաղելով կ'անցընէր: Ընդհանրապէս իր բարքն ամէն կողմանէ կատարեալ էր ու չարութիւն չունէր: Աս կրնայ բառի վրէ ընտելանն ու բախան երբեք իրարու հետ այնպէս միաբանած չէին՝ ինչպէս իր վրայ միաբանեցան զինքնան երեւելի մարդիկներուն կարգը դասելու, որոնք իրենց յիշատակը մարդկան մէջ մշտնջենաւորս ձգելու արժանի եղան: Իր սեպհական կոչումն ու արդիւնքն եղած էր՝ անկախութեան համար դժուարին պատերազմ մը տալ, ու նորահաստատ տէրութեան մը ժողովրդեան բնածին գաղափարներն ու խորհուրդները՝ մինչեւ որ նոր կառավարութեան կերպին եւ սկզբանցը վարժին՝ հանդարտութեամբ կրթել եւ ընդելացընել, եւ խղճմտանքի օրինաց համաձայն՝ քաղաքական ու զինուորական ընթացք մը բռնել,»:

